Journal of Social Sciences of Mus Alparslan University

anemon

Derginin ana sayfası: http://dergipark.gov.tr/anemon

Araştırma Makalesi ● Research Article

Traces of Folk Stories in Aşık Hosani's Poems

Abdulhamit Toprak*

Abstract: Folk narratives, which represent one of the essential components of cultural heritage and collective experience, are mixed-structure stories composed of both verse and prose and traditionally narrated by âşıks (minstrels). As one of the prominent oral and narrative-based genres of Turkish folk literature, folk tales primarily center on themes of love and heroism, and this cultural legacy has been transmitted through the narrative performances of âşıks, who function as the cultural bearers of the tradition. In Turkish literature, numerous folk tale heroes have inspired the poetic creations of âşıks. Within this context, Âşık Hosanî employed such narratives in his poems both to concretize his emotions and to sustain the oral storytelling tradition in a poetic form. This study analyzes all of Âşık Hosanî's poems in terms of their relationship to folk narratives, identifying those that incorporate elements derived from folk tales. Adopting a qualitative research design, the study conducted a detailed poem-by-poem analysis to identify the presence of folk tale motifs and references. The examination of approximately 250 poems by Âşık Hosanî revealed frequent allusions to the tales of Kerem and Aslı, Âşık Garip, Tahir and Zühre, Hurşit and Mahmihri, Asuman and Zeycan, as well as to several religious and hagiographic narratives.

Keywords: Folk Stories, Cultural Heritage, Âşık Hosani, Minstrel Poetry Tradition.

Âşık Hosanî'nin Şiirlerinde Halk Hikayelerinin İzleri

Öz: Kültürel birikim ve deneyimlerimizin önemli ögelerinden biri olan halk hikâyeleri, âşıklar tarafından anlatılan ve nazım-nesir karışık yapıya sahip anlatılardır. Türk halk edebiyatının anlatmaya dayalı, sözlü geleneğe ait önemli türlerinden biri olan halk hikâyeleri; daha çok aşk ve kahramanlık serüvenlerini konu alır ve bu miras, geleneğin taşıyıcıları olan âşıklar aracılığıyla yaşatılır. Türk edebiyatında halk hikayelerinin pek çok kahramanı âşıkların şiirlerine ilham kaynağı olmuştur. Âşık Hosanî, şiirlerinde yer verdiği hikâyeler aracılığıyla bir yandan duygularını somut biçimde ifade etmiş, diğer yandan sözlü kültürün ürünleri olan halk hikâyeleriyle hikâye anlatma geleneğini şiirsel düzlemde sürdürmüştür. Çalışmada, Âşık Hosanî'nin tüm şiirleri halk hikâyeleri açısından değerlendirilmiş; bu inceleme sonucunda halk hikâyesi unsurları barındıran şiirlere yer verilmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, konu olarak ele alınan halk hikâyeleriyle ilgili unsurlar, âşığın şiirleri tek tek incelenerek belirlenmiştir. Âşığın incelediğimiz yaklaşık iki yüz elli şiirinde Kerem ile Aslı, âşık Garip, Tahir ile Zühre, Hurşit ile Mahımihri, Asuman ile Zeycan hikâyelerine ve bazı dini-menkıbevi hikâyelere yer verdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Halk Hikâyeleri, Kültürel Miras, Âşık Hosanî, Âşık Şiiri, Gelenek.

* *Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ORCID: 0000-0003-0717-5148. abdulhamit.toprak@gop.edu.tr

Cite as/ Atıf: Toprak, A.. (2025). Traces of folk stories in Aşık Hosani's poems. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*(3), 1395-1423. http://dx.doi.org/10.18506/anemon.1542989
Received/Geliş: 03 Sep/Eylül 2024
Accepted/Kabul: 31 Oct/Ekim 2024
Published/Yayın: 30 Dec/Aralık 2025

e-ISSN: 2149-4622. © 2013-2025 Muş Alparslan Üniversitesi. TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark ev sahipliğinde.

Introduction

The Turkish people, renowned worldwide for the richness and grandeur of their cultural heritage and their deep-rooted traditions, have historically held a prominent place among the countries where oral culture is most widespread and developed. Within this context, it becomes evident that the Âşık (minstrel) tradition constitutes a significant element of Turkish culture. Rooted in the kam/ozan/shamanic culture, Âşık literature represents the continuation of a multi-layered oral tradition. The Âşık and minstrel tradition serve as a living memory, contributing to the preservation and continuation of Turkish cultural heritage. Through their close engagement with society, âşıks function as custodians of cultural memory. As a component of national culture, the âşıklık/ozanlık tradition is embedded within the foundational codes of Turkish customs. Performing artistic acts through the traditional combination of music and poetry, âşıks occupy a sociocultural role within social life, maintaining cultural memory and the discourse of national romanticism through the mastery of their craft. Âşıklık, as a tradition in Turkish culture, is rooted in ancestral practices, emphasizing aesthetic experience and pleasure. "The ozan/âşık is a master of expression for the community's emotions, reflecting both sorrow and joy with equal intensity" (Alsaç, 2024, s. 491) Folk tales, as one of the most significant narrative genres shaped within the oral tradition of Turkish folk literature, have been transmitted from generation to generation. These narratives, combining verse and prose, address themes of love, heroism, and social values, thus fulfilling both aesthetic and cultural functions. Âşıks, as the primary transmitters of these narratives, ensured the continuity of folk literature while playing a crucial role in preserving collective memory. Folk tales, considered part of Turkey's intangible cultural heritage, also constitute a fundamental component of Âşık literature, sustaining its literary identity. They hold significant importance in the transmission and continuity of social memory and culture, as they encode the language, religion, beliefs, customs, and traditions of the society to which they belong. The fact that âşıks produced and performed these narratives underscores their role in cultural preservation. Furthermore, because âşıks actively engaged with the issues of their society, they composed folk tales and poems concerning heroes and events that resonated with their communities. It is evident that âşıks, including Âşık Hosanî, drew upon both their teachers and other oral sources in the creation of their works. Accordingly, it can be concluded that Âşık Hosanî contributed significantly to the preservation, continuation, and dissemination of the âşıklık tradition and folk storytelling through his poetry.

Folk tales, as one of the most original narrative forms in Turkish folk literature, are distinguished from other folk literature products by their integration of verse and prose and their extended narrative structures. In performances conducted face-to-face with listeners, a notable feature is the addition of content by the narrator, which allows each recital to be understood as a new creative act. Just as a fairy tale storyteller adapts the narrative to the audience, the folk tale narrator similarly reconfigures the story. Even the same narrator's performances at different times exhibit variations in form and content, resulting in the emergence of multiple versions of the same tale (Yılmaz, 2023). These individual contributions have played a crucial role in the creation of different variants of folk tales.

Before the widespread development of technology and mass communication tools, folk tales were valued for entertainment, leisure, and the narration of historical, mythological, and epic events, which contributed to their popularity. Consequently, âşıks, as performers of these narratives, were socially recognized and appreciated. Social acceptance and support were decisive factors in the intergenerational continuity of the âşıklık tradition. Despite technological transformations, this tradition has persisted, even reaching wider audiences through new forms of dissemination. Âşıks have adapted to contemporary conditions, utilizing technology and mass media to sustain their practices. In this study, the traces of folk tales in Âşık Hosanî's poetry will be examined and analyzed.

Folk Tales

A story is a literary genre that narrates events that have occurred or could potentially occur, either orally or in writing, typically focusing on the interactions between characters around a simple incident

(Yazıcı, 1998: 479) The term "story" is reported to have been first used by al-Jahiz in the ninth century (Alptekin, 2016, s. 15) Folk tales, which transmit and reflect Turkish culture from past ancestors to the present, constitute a significant part of the oral cultural heritage of Turkish literature. Playing a crucial role in the transmission and continuity of culture, this genre has attracted the attention of scholars, resulting in numerous studies. Early examinations on the structural and content characteristics of folk tales, which are key to defining the genre and distinguishing it from other narrative types, were conducted by Western researchers such as Ignácz Kúnos, Otto Spies, Hans August Fischer, Enno Littman, and Edmond Saussey. Subsequently, both domestic and international scholars have produced significant research on the subject (Güvenç, 2022). In Turkey, foundational figures in folk tale research include Fuad Köprülü, Pertev N. Boratav, Wolfram Eberhard, Şükrü Elçin, İlhan Başgöz, Mehmet Kaplan, Muhan Bali, Fikret Türkmen, and Saim Sakaoğlu. Including the definitions and explanations of folk tales by some of these researchers highlights the importance of the genre in the context of oral culture.

From the sixteenth century onwards, folk tales have evolved by drawing on legends, hagiographies, and epic-like narratives, encompassing numerous elements of folk culture and fulfilling the narrative needs of the public (Kaya, 2021, s. 11) These stories are products of oral tradition, transmitted from generation to generation by *âşıks* (minstrels), *meddahs* (storytellers), epic narrators, and narrators of tales (*hekâtçıs*). Within Turkish folk literature, folk tales emerged from the sixteenth century as a replacement for epics, preserved in the memories of minstrels and transmitted orally across generations (Yılmaz, 2011, s. XVII) The historical nomadic lifestyle of the Turks in the Central Asian steppes did not only limit them to a specific economic and social order but also enabled intensive interaction with different cultural spheres. Nomadism should be considered not merely as physical relocation but as a medium of cultural circulation and exchange. This way of life facilitated both direct and indirect contacts with the cultural domains of China, Iran, India, and the Arab world, allowing various cultural elements to be transmitted through oral tradition (Günay, 2015, s. 21–29)

Researchers' definitions of folk tales align with this understanding. Folk tales, which emerged as one of the first products of the transition from nomadic to settled life, are primarily works combining prose and verse, often narrated by *âşıks* and *meddahs*, and are rooted in Turkish, Arab-Islamic, and Indo-Iranian traditions (Alptekin, 2016, s. 18) The diversity of these sources has contributed to the richness and variety of their content and cultural elements. The development of Turkish poetry from its origins to the present reflects multiple stages influenced by both historical and social changes in the region as well as other interacting cultures (Arat, 1991, s. IX) When the Turks migrated from the Turkistan region to Western territories and Anatolia, they not only established the dominance of Turkish culture in these areas but also integrated new elements from the local cultures into the *ozan-baksı* tradition, forming the basis of the *âşık* literary tradition while preserving its core dynamics (Çetin, 2020, s. 9) Fuad Köprülü (2004, s. 47) notes that the *âşık* literary tradition, a product of Ottoman culture, emerged under the influence of Medieval Islamic civilization and Ottoman cultural developments. According to him, this tradition represents a synthesis of various literary and intellectual elements from different sources, forming a new genre between the late sixteenth and early eighteenth centuries. Within this tradition, *âşıks* developed a new narrative form combining verse and prose by drawing on earlier poetic and prose works (Duymaz, 2014). In this regard, a close relationship between folk tales and the *âşık* tradition is evident.

Over time, folk tales assumed the function of epics, thereby establishing themselves as a new and original narrative form within Turkish folk literature (Boratav, 1981, s. 57) The genre is highly diverse in terms of its sources, incorporating religious motifs, themes of love and heroism, historical events, and folk beliefs. These narratives attract the attention of audiences while reflecting essential elements of Turkish culture and supporting cultural continuity. The role of *âşıks* in the uninterrupted transmission of folk tales to the present cannot be overlooked. As both narrators and carriers, *âşıks* have ensured the vitality and continuity of this genre.

To clarify, an *âşık* is a folk artist who performs improvised poetry accompanied by a *saz* (stringed instrument) or through recitation, effectively transmitting popular beliefs, customs, and cultural values. In Anatolia, this term has been used since the thirteenth century; in Turkish, it means "light," and in Arabic, it signifies "lover" or "heart." Initially used by poets within the Islamic literary tradition, the term was later adopted by *saz* poets (Artun, 2005, s. 1) Boratav (1969) defines an *âşık* as an artist who simultaneously continues the epic tradition of the past and composes love and lyrical poetry. An *âşık* merges the voice of past epics with contemporary emotion, encapsulating the history, love, faith, and conscience of society within their music. In this sense, the *âşık* functions as both a historical narrator and an interpreter of emotion, embodying epic, lyrical, collective, and individual expression.

Âşık Hosanî

Born in 1954 in Salkımören village of Erbaa district, Tokat, Âşık Hosanî's real name is Mehmet. His mother's name is Şerife, and his father's name is Osman. Mehmet Erol grew up listening to folk tales narrated by his father during his childhood. Inspired by these stories, he developed an interest in playing the bağlama. His early interest in music and musical instruments significantly shaped his journey as an ashik. However, due to financial constraints, he could not afford a bağlama. Consequently, he began playing using a zurna made from a gourd stem and a mulberry branch. While attending Tokat Teachers' School, he took mandolin lessons from his music teacher Metin Özkan and taught himself to play the bağlama using one borrowed from a schoolmate. From 1974 to 2010, he consistently wrote poems on a wide range of topics, including social, cultural, humanistic, religious, critical, and political issues. Initially composing in free verse, Âşık Hosanî gradually adopted the syllabic meter and wrote most of his poems in this form (Toprak, 2023, s. 23-26). He stated that the poems examined in this study were inspired by the folk tales he heard from his father, expressing his vocation as an ashik with the words, "I had fallen in love with being an ashik." His family life and the environment in which he grew up also played an essential role in shaping his poetry. Raised in a conservative and traditional family and community, his works reflect the influence of these values. Through his poetry, Âşık Hosanî articulated the problems of his society and thus provided guidance to the community he belonged to. His poetry occupies an important place in contemporary ashik literature. In the poems examined, he referred to characters from folk tales such as *Kerem and Aslı*, *Âşık Garip*, *Tahir and Zühre*, *Hurşit and Mahımihri*, and *Asuman and Zeycan*. He composed poems in various ashik forms, including *koşma*, *güzelleme*, *taşlama*, *destan*, *koçaklama*, and *şairnâme*. In his *güzelleme* poems, he expressed love for the beloved; in his *taşlama*, he criticized the flaws he observed in individuals and society; and in his *destan*, he focused on heroism. Employing local elements and linguistic features, Âşık Hosanî reflected societal concerns in his poetry. His poetics emphasized the necessity for an ashik to express both the positive and negative aspects of society as well as social realities, believing that each ashik should approach their writing with this sense of duty (Toprak, 2023, s. 40) Moreover, his poems occasionally incorporate motifs from folk tales.

Traces of Folk Tales in Âşık Hosanî's Poetry

As a representative of contemporary ashik literature, Âşık Hosanî drew upon folk literature in crafting his works. Inspired by both the folk literature he read and the oral narratives he heard from elders or observed in his immediate environment, he produced his poetry. In the approximately 250 poems examined, traces of various folk tales were identified. His works include references to seven ashik narratives and five *kıssa* and *menkıbe* stories.

Love-Themed Folk Tales

Love-themed folk tales are among the most popular narrative forms in Turkish folk literature, primarily focusing on the love between two individuals and the struggles they endure to realize this love. Events in these tales unfold around the mutual affection of the protagonists, with the diction, narration,

and songs interwoven with motifs of love and affection (Aslan, 2008, s. 262) These tales, often intertwined with the ashik tradition, include both prose and verse sections. The plot frequently begins with the ashik drinking wine from the hand of a master or seeing the beloved in a dream. Obstacles such as separation, distance, societal restrictions, rivals, or the whims of fate arise between the lovers. The ashik undertakes long journeys and faces various trials to reunite with the beloved.

Kerem and Aslı

In the poems analyzed, Âşık Hosanî references the story of *Kerem and Aslı* in two poems. His verses reflect the human aspects of Kerem and Aslı's love. In one quatrain, Hosanî conveys his own suffering caused by love, likening his pain to Kerem's, and expresses his desire to unite with his beloved. The *Kerem and Aslı* story narrates the love of Kerem and Aslı, children of two families, one Turkish and one Armenian, who were born under the magical influence of a half-eaten apple given by a dervish. When Aslı's family refuses to marry her to the Turkish Kerem, they secretly relocate her, prompting Kerem, driven by love, to pursue her with his loyal friend Sofu (Banarlı, 1971, s. 729) According to Türkmen (2022, s. 283), Kerem eventually reunites with Aslı through the intervention of the Kayseri governor's sister.

In Hosanî's poem:
Gecem gündüzümü aldın,
Başımı sevdaya saldın,
Kerem gibi alev aldım,
Yandım Aslı'm gel ha gel (Toprak, 2023, s. 257)

The poet draws a parallel between his personal suffering in love and the iconic love of Kerem and Aslı. The poem also features the "prayer" motif, common in folk narratives, as the poet appeals for divine assistance: *"Bir su Aslı ile Kerem aşkına"*, invoking the sacredness of their love. The reference to the mythical Huma bird further conveys his longing and misfortune, blending personal sentiment with cultural symbolism:

Huma kuşu konmuş gönül tahtıma,
Yanarım ağlarım kara bahtıma,
Eremedim muradıma ahtıma,
Bir su Aslı ile Kerem aşkına (Toprak, 2023, s. 39)

Âşık Garip and Senem

In another quatrain, Âşık Hosanî alludes to the story of Âşık Garip and Senem, set in Tiflis. The narrative depicts Âşık Garip falling in love with Mahmiri, the daughter of Sinan Pasha, during a festivity. Initially approved by her father, their union is disrupted by Hurşit Bey, a rival suitor. After years, the obstacles are resolved, and the couple marries (Sav, 1974, s. 133-146) Hosanî's poem parallels the story by reflecting the poet's own experiences of separation and the challenges posed by parental authority:

Gurbeti bilmez idim ben,
Şimdi dönemem gurbetten,
Niye kaçarsın Garip'ten,
Şah-ı senem gel ha gel (Toprak, 2023, s. 257)

The poem reflects the fundamental themes of love, exile, and separation that are characteristic of Turkish folk romances. The line "Gurbeti bilmez idim ben" ("I did not know exile before") expresses the hero's sense of distance and longing for the beloved, while "Niye kaçarsın Garip'ten" ("Why do you flee from the forlorn one?") conveys the lover's tone of reproach. The expression "Şah-ı senem" evokes

the idealized image of the beloved frequently found in folk narratives. With its plain language, lyrical tone, and minstrel-like expression, the poem reproduces the emotional atmosphere of folk tales through a modern poetic sensibility.

Tahir and Zühre

Hosanî references the story of Tahir and Zühre, wherein Tahir, the son of Ahmet Vezir, is betrothed to Zühre, daughter of Edhem Sultan. Despite familial and political obstacles, the lovers eventually reunite (Boratav, 2002, s.127-128) In his poem, Hosanî conveys his profound love for the beloved and incorporates the "water" motif, symbolizing life and sustenance in Turkish mythology:

Esiyor seherin serin yelleri
Gönlümde çağlayan aşkın selleri
Su vermezsen kurur ağaç dalları
Bir su Tahir ile Zühre aşkına (Toprak, 2023, s. 39)

This quatrain embodies the passion of love, natural imagery, and symbolic expression that are characteristic of Turkish folk romances. The phrase *"for the love of Tahir and Zühre"* alludes to one of the most well-known tragic love stories in the folk narrative tradition, presenting love as a sacred and enduring value. The line *"If you do not give water, the branches of the tree will wither"* symbolizes the life-giving power of love. With its lyrical tone, nature-centered expression, and reference to folk romance characters, the quatrain encapsulates the emotional and symbolic world of traditional Turkish folk storytelling.

Leyla and Mecnûn

Âşık Hosanî's poetry most frequently references the story of *Leyla and Mecnûn*, which appears in seven of his poems. *Leyla and Mecnûn* is a shared love narrative found in Arabic, Persian, and Turkish literary traditions. The story's plot centers on the Beni Amir tribe, whose wealthy and generous leader faces the singular misfortune of being childless. Upon the birth of his son Kays, the leader entrusts him from the age of seven to a highly esteemed teacher of the period. Leyla is also placed under the tutelage of the same teacher. The two young lovers begin to meet secretly, prompting Leyla's father to remove her from the school and keep her away from Kays. Overcome by his love for Leyla, Kays' family decides to support their union. However, Leyla's father refuses, claiming that Mecnûn has gone mad. Due to her father's stance, Leyla gradually declines in health and eventually dies, entrusting her mother with Mecnûn's care as her personal legacy (Alptekin, 2016, s. 274-276)

In his poetry, Âşık Hosanî adopts the narrative of *Leyla and Mecnûn*, emphasizing Leyla's willingness to make any sacrifice for love:

Hosanî'yi bağla zülfün teline,
Ağlasın bağlama verin eline,
Gel Leyla'm ol düşek aşkın çölüne,
Mecnûn'u pula satmadan vazgeç (Toprak, 2023, s. 72)

In this poem, Hosanî depicts his hair and beard as becoming entangled while wandering the desert in love for Leyla, referencing the folk motif of birds nesting in Mecnûn's hair due to its extraordinary length:

Felek başımı döndürdü,
Üstüme kuşlar kondurdu,
Mecnûn'um çöle indirdi,
İndim Leyla'm gel ha gel (Toprak, 2023, s. 257)

He also explores themes of longing and incomprehension in love:

Yarım toydur daha anlamaz halden,
Bülbül tad alır mı tomurcuk gülden,
Mecnûn'a sorsalar bıkar mı çölden,
Orda Leyla sormak ister her zaman (Toprak, 2023, s. 267)

Furthermore, Hosanî incorporates the motif of observing the beloved through the lover's eyes:

Sudaki azizlik ne diye sorma,
Anlarsın gönüle akabilirsen,
Görürsün Leyla'nın güzelliğini,
Mecnûn'un gözüyle bakabilirsen (Toprak, 2023, s. 270)

He also links the journey of love to devotion and sacrifice:

Gelin yolum düşmüş sizin ellere,
Çok bakıp ağladım garip hallara,
Kurban olan dudağında ballara,
Bir su Leyla ile Mecnûn aşkına (Toprak, 2023, s. 305)

Susuz çöl gibi kurumuş,
Leyla yolunda yürümüş,
Peçeyi yüze bürümüş,
Aşk atına biner gördüm (Toprak, 2023, s. 54)

In the following quatrain, Hosanî alludes to Fuzûlî's *Leylâ vü Mecnûn* from the Azerbaijani literary sphere. Written in the sixteenth century, Fuzûlî's mesnevi is considered one of the most beautiful and celebrated works in Turkish literature. In this mesnevi, Leyla symbolizes the divine attributes of God, while Mecnûn represents humanity in search of the divine (Bayram, 2009, s. 138) In Hosanî's line *"Aradı buldu Mevla'yı"*, the term *Mevla* may similarly allude to divine qualities, drawing a parallel with Fuzûlî's symbolic use of Leyla:

Görür gözü iç dünyayı,
Düşünde gördü Leyla'yı,
Aradı buldu Mevla'yı,
Bilir isen gel meydana (Toprak, 2023, s.165)

Hurşit and Mahmiri

Among Âşık Hosanî's poems, references to the tale of Hurşit and Mahmiri are also observed. The story, which the poet heard from his father during childhood, deeply influenced him and inspired him to versify it. In the narrative, the Shah of Karabakh has a son named Hurşit, who, from an early age, masters all fields of knowledge. When he reaches marriageable age, his father wishes him to wed; however, Hurşit refuses, claiming that there is no woman whose beauty equals his own. One day, while wandering in sorrow, he dreams that he climbs Mount Murad, where the Kırklar (Forty Saints) reveal Mahmiri to him. Hurşit immediately falls in love with her, yet he is told that he will be able to unite with her only after seven months. Traveling to Mahmiri's tribe, Hurşit sees her with his own eyes and becomes utterly captivated. However, their love faces obstacles when Captain Han intervenes. Hurşit sets out on a long journey to find Mahmiri and encounters Hasret Hatun, who, moved by his suffering, helps him reunite with his beloved. After enduring numerous hardships, Hurşit and Mahmiri finally marry and attain happiness (Sakaoğlu & Duymaz, 1996, s. 91–135)

In his poem, Âşık Hosanî expresses his exile to foreign lands following his separation from Mahmiri, recounting how he drank the bade (wine of love) from the hands of saints in a dream and suffered various spiritual states under the influence of love. Within the âşık tradition, the dream motif is recognized as a complex structure. In such dreams, not only does the lover fall for a beautiful figure, but

he also receives the spiritual vocation of becoming a minstrel, marking his transformation from an ordinary individual into a poetic persona. This transformation is commonly associated with the act of drinking bade from a saint's hand (Kaya, 1994, s. 62) Although Âşık Hosanî is not considered a bade-drinking âşık, his inclusion of both dream and bade motifs demonstrates his intention to evoke and perpetuate the cultural memory of the oral tradition.

Ayrıldım yârimden ırağa düştüm,
Pirlerin elinden bademi içtim,
Aşkın ateşiyle kavruldum piştim,
Bir su Mahmihri'yle Hurşit aşkına (Toprak, 2023, s. 39)

This quatrain encapsulates both the romantic saga of Mahmihri and Hurşit and the multi-layered symbolism characteristic of the *âşık* poetic tradition. The line *"Ayrıldım yârimden ırağa düştüm"* ("I parted from my beloved and fell into distant lands") evokes the theme of separation—one of the central conflicts in folk romances—symbolizing the obstacles, distances, and misfortunes that hinder the lovers' reunion. The line *"Pirlerin elinden bademi içtim"* ("I drank the elixir from the hands of saints") alludes to the sacred motif of "drinking bade from the hand of a saint," which signifies that love is divinely ordained and that the poet's eloquence derives from a spiritual source. The phrase *"Aşkın ateşiyle kavruldum piştim"* ("I was scorched and ripened in the fire of love") reflects both Hurşit's trials in pursuit of Mahmihri and the *âşık's* spiritual maturation through suffering, where fire represents the purifying and transformative power of love. The closing line, *"Bir su Mahmihri'yle Hurşit aşkına"* ("For the love of Mahmihri and Hurşit, I offer this drink"), expresses that the poet's words and tribulations are dedicated to this sacred love. Thus, the quatrain intertwines the tale of Mahmihri and Hurşit with core themes of fated love, endurance, and devotion—revealing how folk narratives nourish the *âşık* tradition's conception of love, artistry, and spiritual refinement.

Asuman and Zeycan

In the tale of *Asuman and Zeycan*, once upon a time, in the city of Terceman - known as Kalaze Hoş - there lived a nobleman and his steward. Despite their wealth, both lamented their childlessness. One day, Hızır (Khidr) appeared at their door, and upon hearing their sorrow, instructed them to sacrifice an animal by the Murat River. During the sacrifice, they discovered a pomegranate. Dervish İsmail divided the fruit in half, giving one part to the nobleman and the other to his steward, prophesying that each would be blessed with a child: a son named Asuman and a daughter named Zeycan. He warned them never to separate the children, lest they suffer misfortune (Sakaoğlu, 2024). In the following quatrain by Âşık Hosanî, the poet references the love between the two youths and Zeycan's father, Kalazad Bey, who attempts to prevent their union in violation of traditional customs:

Olmuşum bir aşkın kulu kölesi,
Böyle midir sizin yerin töresi,
Cömert taştan olur aşkın kalesi,
Bir su Asuman'la Zeycan aşkına (Toprak, 2023, s. 38)

Through this quatrain, Âşık Hosanî expresses the motif of *aşkın köleliği* (servitude to love), a recurring theme in *âşık* poetry, while simultaneously invoking the tension between love and societal norms. The phrase *"Böyle midir sizin yerin töresi"* ("Is this the custom of your land?") implies a critique of social codes that hinder love, whereas *"Cömert taştan olur aşkın kalesi"* ("Even stone becomes generous in love's fortress") symbolizes love's transformative and ennobling power. By concluding with *"Bir su Asuman'la Zeycan aşkına"*, Hosanî dedicates his poetic voice to the sanctity of the lovers' devotion, integrating the Asuman and Zeycan narrative into the broader moral and emotional framework of the Turkish folk romance tradition.

Ferhat and Shirin

The tale of *Ferhat and Shirin* appears in three of Âşık Hosanî's poems. In these poems, the poet refers both to the physical exertion symbolized by Ferhat's labor of carving through rocks for his beloved and to his own emotional weariness, lamenting the unfaithfulness of the beloved figure who is likened to Shirin. According to Alptekin (2016) the narrative recounts that in the land of Khorasan, Queen Reba commissions the architect Besat to build a palace for her sister Shirin. During the construction, Besat's son Ferhat meets Shirin, and the two fall deeply in love. Queen Reba agrees to their marriage only if Ferhat can bring water from the mountains of Khorasan to the city. However, with the interference of a witch, the queen grows disdainful of Ferhat and departs with Shirin, refusing the union. Eventually, Ferhat tracks them down, kills the witch, and marries Shirin. In contrast to the folk version, which does not portray Shirin as unfaithful, Âşık Hosanî's poetry introduces the notion of betrayal, suggesting that the beloved — likened to Shirin — is inconstant:

Dalına dokundum dalı sallandı,
Dertlerim hep yüreğimde canlandı,
Garip gönül vefasıza bağlandı,
Ferhat gibi dağlar delen ben oldum (Toprak, 2023, s. 318)

In the folk narrative, Ferhat's exile results from Queen Reba's decision to take Shirin away, prompting him to wander foreign lands in search of his beloved. Likewise, Âşık Hosanî presents himself as a lover journeying into exile, expressing exhaustion and longing through lines such as *"Uzak yoldan geldim, kurudu dilim"* ("I came from afar, my tongue has dried"). The poet thus incorporates the *gurbet* (exile) motif, emphasizing emotional and spatial distance as a reflection of the lover's suffering. In Turkish literature, *gurbet*—the state of being away from one's homeland—is frequently associated with love, separation, and longing (Doğan, 2012). By aligning himself with Ferhat, Âşık Hosanî portrays his own exile as a parallel to the archetypal lover's journey in folk tradition:

Uzak yoldan geldim kurudu dilim,
Yoruldum be güzel kalmadı halım,
Geçerken uğradı çeşmeye yolum,
Bir su Ferhat ile Şirin aşkına (Toprak, 2023, s. 38)

In another quatrain, Âşık Hosanî highlights Ferhat's craftsmanship and perseverance in carving through stone, using this act as a metaphor for his own endurance in the path of love. Furthermore, by echoing Âşık Veysel's renowned line *"Güzelliğin on para etmez"* ("Your beauty is worth nothing"), Hosanî pays homage to and draws inspiration from the celebrated minstrel, signaling both admiration and creative continuity. The quatrain also includes the *mountain* motif—an essential symbol in Turkish mythology representing sanctity, endurance, and transcendence (Bayat, 2007, s. 227):

Kayadan su akıp gitmez,
Ferhat gibi delmeyince,
Güzelliğin on para etmez,
Huyun güzel olmayınca (Toprak, 2023, s. 299)

In this poem, Ferhat is emblematic of perseverance and sacrifice in the name of love. The line *"Kayadan su akıp gitmez, Ferhat gibi delmeyince"* ("Water cannot flow from the rock unless Ferhat carves it") underscores that true love can only be attained through labor and patience. Love's worth is determined not by external beauty but by moral and spiritual integrity, as expressed in *"Güzelliğin on para etmez, huyun güzel olmayınca."* Hence, Ferhat's steadfastness and courage become metaphors for inner virtue, aligning the narrative with the broader ethical and emotional dimensions of Turkish folk literature.

The Story of Prophet Yusuf (Joseph)

In the following quatrain, Âşık Hosanî alludes to the *kıssa* of Prophet Yusuf (Joseph). The poem narrates how Yusuf was cast into a well by his brothers, endured hardship, and was ultimately elevated by God to the position of ruler in Egypt. Classical sources recount that Prophet Ya'qub (Jacob) loved Yusuf more than his other sons, provoking their jealousy. The brothers plotted against him by throwing him into a well and deceived their father with Yusuf's bloodstained shirt, claiming that he had been devoured by a wolf. Later, Yusuf was discovered by a noble Egyptian family, taken to Egypt, and eventually rose to become a ruler (Erkaya, 2020, s. 77–83)

Âşık Hosanî's quatrain faithfully reflects the foundational narrative structure of the *kıssa*, versifying Yusuf's tribulations and divine reward:

Gardaşı kuyuya attı,
Nice bir kuyuda yattı,
Hak Mısır'a sultan etti,
Bilir isen gel meydana (Toprak, 2023, s. 167)

Through these lines, the poet encapsulates the moral essence of the *Yusuf* narrative — betrayal, patience, divine justice, and eventual redemption — transforming a sacred account into a poetic expression consistent with the didactic and devotional function of religious–legendary folk tales within Turkish oral tradition.

The quatrain symbolizes the trials in the life of Prophet Joseph and the intricate workings of destiny. The phrase *"His brother cast him into the well"* refers to the moment when Joseph, out of jealousy, was thrown into a well by his brothers. This event represents the persecution of innocence and the testing of patience. The line *"He lay in the well for a long time"* emphasizes Joseph's period of isolation and hardship, highlighting his endurance through divine trial. The expression *"God made him the ruler of Egypt"* reflects the triumph of divine justice, illustrating how Joseph, through God's will, rose to prominence in Egypt. The final verse, *"If you understand, come to the square,"* invites the listener to draw moral and spiritual lessons from this sacred story, particularly the virtues of patience and trust in divine decree.

The Narrative of Prophet Abraham (Ibrahim)

In this quatrain, Âşık Hosanî recounts the story of King Nimrod's attempt to execute Prophet Abraham by casting him into a fire using a catapult, Gabriel's supplication for Abraham's deliverance, and the miraculous transformation of the fire into a sea of roses. Prophet Abraham (peace be upon him), who called his idolatrous people to monotheism and opposed idol worship, was thrown into the fire by Nimrod, the ruler of the time. However, through divine intervention, the fire did not harm him but instead turned into a flourishing garden (Karagöz, 2018, s. 16)

Mancınık attı havaya,
Cebrail tuttu duaya,
Kor döndü güllü deryaya,
Bilir isen gel meydana (Toprak, 2023, s. 166)

This quatrain encapsulates Prophet Abraham's defiance against idolatry and tyranny, symbolizing the power of faith and submission to the divine. The line *"They threw the catapult into the sky"* represents Abraham's courage and his readiness to confront oppression through spiritual strength.

"Gabriel held on to prayer" emphasizes the angel's intercession and divine assistance during this trial. The phrase *"The blaze turned into a sea of roses"* portrays the miraculous transformation of fire into a garden, signifying divine mercy and the triumph of unwavering faith. The closing line *"If you understand, come to the square"* serves as an invitation to comprehend the spiritual significance of this miracle—an exhortation toward faith, steadfastness, and surrender to God's will.

The Narrative of Prophet Ishmael (Ismail)

In this quatrain, Âşık Hosanî refers to the story of Prophet Abraham's long yearning for a son and his willingness to sacrifice his beloved child for the sake of God. According to tradition, when God commanded Abraham to sacrifice his son Ishmael, Abraham perceived this divine order as an honorable invitation and set out to fulfill it. During this journey, Satan, disguised as Adam, tried to dissuade Ishmael by claiming that his father intended to sacrifice him rather than take him to a feast. Ishmael, however, replied that such was the command of God, affirming his submission to divine will (Hindi, 2013, s. 161)

Hak için dua ederdi,
Oğulsuz olmaktı derdi,
Oğlunu kurban ederdi,
Bilir isen gel meydana (Toprak, 2023, s. 166)

This quatrain profoundly reflects the thematic elements of the sacrifice narrative central to Islamic tradition. The verse "He prayed for the sake of God" underscores the prophet's sincere devotion, patience, and reliance upon divine decree prior to receiving his son. The line "His sorrow was being childless" conveys the deep emotional longing and spiritual test associated with his years of waiting, representing a critical stage of endurance and faith.

The line "He would sacrifice his son" symbolizes Abraham's absolute submission to divine will, his readiness to offer his most precious gift in obedience to God's command. This act represents the pinnacle of human faith and the ultimate expression of selfless devotion.

Finally, "If you understand, come to the square" functions as a moral and spiritual invitation, urging the audience to internalize the values of faith, patience, and surrender. The quatrain, through its dense religious imagery and symbolism, reinforces the vitality of sacred narratives transmitted across generations, highlighting their enduring didactic and ethical functions in folk and religious culture.

The Story of Prophet Ayyub

In the quatrain where Âşık Hosanî refers to the story of Prophet Job, he articulates the prophet's worldly suffering, the trials he endured, and his exemplary patience in the face of these hardships. The story of Prophet Job narrates the severe misfortunes that befell him — the loss of his wealth and possessions, and his long struggle with illness — all of which he bore with unyielding patience (Erkaya, 2020, s. 94)

Âşık Hosanî's quatrain powerfully emphasizes both the human capacity for endurance amid adversity and the divine dimension of patience. The expressions describing Job's afflicted wounds and decaying body symbolize profound physical and spiritual suffering. These images not only represent corporeal pain but can also be interpreted as metaphors for social or psychological torment. Through this symbolic language, the quatrain highlights the depth and duration of human anguish. The verse noting that "even angels were astonished by his patience" conveys an extraordinary, almost superhuman perseverance. This depiction suggests that patience transcends ordinary human resilience and attains a sacred quality, admired and sanctified in the divine realm. The astonishment of the angels indicates that such steadfastness is perceived as a divine virtue, one rewarded and revered by God. The final invitation - "If you understand, come to the square" - calls upon the listener or reader to grasp the moral essence of this story and to emulate Job's fortitude in their own struggles. This exhortation implies that patience is not merely passive endurance but an active, conscious stance rooted in faith and awareness. Thematically, the quatrain foregrounds the trials of patience, human resistance against suffering, divine providence, and the sanctification of endurance. Furthermore, by transforming personal pain into a

universal human experience, the poem creates a space for profound spiritual reflection on the nature of suffering and resilience.

Conclusion

Folk tales, as one of the most significant components of oral culture, are literary products that reflect the culture, beliefs, traditions, customs, history, and language of the nation to which they belong. Each poet or minstrel, while representing the collective identity of their nation, also expresses their personal emotions and thoughts through their works. The use of elements from folk tales in poetry reveals not only the cultural accumulation of the minstrel but also their linguistic and narrative competence in performing their art. In the poems of Âşık Hosanî analyzed in this study, one can clearly observe his worldview, attitude toward life and people, and both his material and spiritual dimensions.

Folk tales, which represent the transitional phase from the epic tradition to the narrative tradition, have found their place in the poetry of Âşık Hosanî, one of the 21st-century minstrels. By using the heroes of these tales, Âşık Hosanî poetically expresses both individual and social themes. Folk tales, with their rich thematic structures and well-defined characters, provide a suitable medium for conveying emotional depth and social values. Moreover, Hosanî's emphasis on religious and hagiographical folk tales is closely related to his conservative lifestyle and traditional worldview. This relationship reflects his conscious effort to preserve and sustain faith, morality, and social norms within his works. Consequently, it can be observed that his poems contain elements belonging to both the minstrel style and religious-hagiographical folk tales. This aspect of his art is significant for the uninterrupted survival of folk tales, which are among the most essential products of the minstrel tradition.

It is evident that the folk tales expressed in Âşık Hosanî's poems remain faithful to their original narrative structures; his poetry not only recounts the same stories but also incorporates motifs and techniques found within those tales. Furthermore, he expresses both human and spiritual dimensions through the medium of folk narratives.

By composing poems inspired by the minstrel tradition and producing works in traditional genres such as *güzelleme* (odes of beauty), *koçaklama* (heroic verse), *taşlama* (satirical verse), and *destan* (epic), Âşık Hosanî has made a remarkable contribution to the preservation and continuation of these vital elements of oral culture in contemporary times. In this respect, his works go beyond mere individual literary expression; they hold great importance for sustaining the folk literary tradition and transmitting it to future generations.

The poet's multifaceted qualities and his strong bond with tradition enhance his significance in maintaining the continuity of contemporary minstrel literature, positioning him as a central figure in the preservation of both cultural heritage and literary diversity. Therefore, Âşık Hosanî's works represent a valuable example of the continuity and transformation of the minstrel tradition in the modern era, offering a meaningful contribution to the richness of Turkish folk culture.

Disclosure Statements

1. Declaration of the contribution of the researchers: The study is single-authored, and the contribution rate is 100 percent.

2. Conflict of interest: There is no conflict of interest in the study.

3. Ethics Report: Since no living data is used in the research, ethics committee approval is not required.

4. Research Model: This research article employed a qualitative method. Books, articles, and encyclopedia entries on the subject were reviewed, and some findings were obtained.

5. Disclosure: This study is not a project or thesis research but an independent research article.

TÜRKÇE SÜRÜM

Giriş

Dünyada kültürel mirasının zenginliği, ihtişamı, köklü bir kültür ve geleneğe sahip olmasıyla bilinen Türkler, sözlü kültürün en yaygın ve zengin olduğu ülkeler arasında tarihteki yerini almıştır. Bu bağlamda bakıldığında Âşık edebiyatının Türk kültürünün önemli faktörlerden biri olduğu görülür. Âşık edebiyatı, kaynağını kam/ozan/şaman kültüründen alan çok katmanlı bir geleneğin devamıdır. Âşık edebiyatı ve âşıklık geleneği, Türk kültürünün korunması ve sürdürülmesinde canlı bir hafıza örneğidir. Âşıklar/ozanlar, toplumla iç içe bir yaşamla kültürel belleğin koruyucusu işlevini sağlarlar. Millî kültürün bir parçası olan âşıklık/ozanlık, Türk töresinin köken kodları içinde yer alır. Gelenekli, saz-söz terkibiyle sanatsal bir eylem gerçekleştiren âşıklar, sanatsal eylemleri ve icra ortamlarıyla sosyal hayatın içinde sosyokültürel bir rol üstlenirler. Gelenekli ve ustahk göstergesi sanat icrasıyla kültürel belleği ve millî romantik söylemi canlı tutarlar. Âşıklık, Türk kültüründe hazza dayanan ve estetik bir form taşıyan ata kültünden beslenen bir gelenektir. "Ozan/âşık, toplumun duygularını içeren bir anlatım ustasıdır, hüznü de mutluluğu da aynı coşkuyla yansıtır" (Alsaç, 2024, s. 491) Halk hikâyeleri, Türk halk edebiyatının sözlü gelenek içinde şekillenen ve kuşaktan kuşağa aktarılan en önemli anlatı türlerinden biridir. Nazım ve nesri bir arada barındıran bu anlatılar, aşk, kahramanlık ve toplumsal değerleri konu edinmeleri bakımından hem estetik hem de kültürel bir işlev üstlenir. Bu hikâyelerin en temel taşıyıcıları olan âşıklar, anlatı geleneğini sözlü kültür ortamında yaşatarak hem halk edebiyatının sürekliliğini sağlamış hem de toplumsal belleğin korunmasında önemli rol oynamışlardır. Türk kültürünün somut olmayan kültürel mirası içinde değerlendirilen halk hikâyeleri, aynı zamanda âşık edebiyatının da temel yapı taşlarından biri olarak edebi kimliğini sürdürmektedir. Halk hikâyeleri, toplumsal belleğin ve kültürün gelecek kuşaklara naklinde ve sürekliliğinde büyük bir öneme sahiptir. Zira halk hikâyelerinde ait olduğu ulusun dili, dini, inanmaları, gelenek ve görenekleri gibi toplumun önemli dinamikleri bulunur. Halk hikâyelerinin bu denli önemli işlevlere sahip olması, üretici ve söyleyenlerinin/aktaranlarının âşıklar olması, âşıkların rolünü göstermesi bakımından önem teşkil eder. Halk hikâyelerinin âşıklarca oluşturulması ve âşıkların ait oldukları ulusun meselelerine kayıtsız kalmamaları nedeniyle o ulusa mal olmuş kahramanlarla ilgili halk hikâyeleri ve şiirler yazmasını beraberinde getirmiştir. Âşıkların, gerek ustalarından gerekse farklı kaynaklardan duyup öğrendiklerinden etkilenerek eserlerini oluşturdukları görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Âşık Hosanî'nin de hem okuduklarından hem de sözlü kültürden edindiği bilgilerden etkilenerek eserlerini kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, onun şiirleri aracılığıyla âşıklık geleneğinin ve halk hikâyeciliğinin yaşatılmasına, korunmasına ve tanıtılmasına önemli katkılar sunduğu söylenebilir. Türk halk edebiyatının en özgün anlatı türlerinden biri olan halk hikâyeleri, nazım ve nesri bir arada barındırmaları ve uzun soluklu yapılarıyla diğer halk edebiyatı ürünlerinden ayrılır. Âşığın dinleyicileriyle yüz yüze, uygun bir anlatı ortamında gerçekleştirdiği bu anlatımlarda dikkat çeken bir diğer özellik ise hikâyeye anlatıcı tarafından yapılan ilavelerdir. Bu durum, her icranın aynı zamanda yeni bir "yaratım" süreci olarak değerlendirilmesini mümkün kılar. Nasıl ki masal anlatıcısı dinleyiciye göre anlatımını şekillendiriyorsa, halk hikâyesi anlatıcısı da benzer biçimde hikâyeyi yeniden kurgular. Hatta aynı anlatıcının farklı zamanlardaki icralarında dahi anlatının biçim ve içerik açısından değişiklik gösterdiği, dolayısıyla her defasında yeni bir varyantının ortaya çıktığı görülür (Yılmaz, 2023) Bu bireysel katkılar, halk hikâyelerinin farklı varyantlarının oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Amaç

Teknoloji ve kitle iletişim araçlarının henüz gelişip yaygınlaşmadığı dönemlerde hoşça vakit geçirmek, eğlenmek; tarihî, mitolojik ve destanî olayların anlatılması gibi sebeplerden ötürü halk hikâyeleri önemsenmiş ve yaygınlaşmıştır. Buna bağlı olarak da halk hikâyelerinin icracısı olan âşıklar da toplumda değer görmüş ve benimsenmiştir. Toplumsal kabul ve desteğin varlığı, âşıklık geleneğinin

kuşaklar boyunca yaşatılmasında belirleyici bir etken olmuştur. Âşıklık geleneği, teknolojik dönüşümlere rağmen varlığını sürdürebilmekte; hatta bu gelişmeler aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşarak yeni biçimlerde yaşatılabilmektedir. Âşıklar da çağın şartlarına ayak uydurarak teknoloji ve kitle iletişim araçlarından faydalanarak geleneklerini devam ettirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmada Âşık Hosanî'nin şiirlerindeki halk hikâyelerinin izleri değerlendirilecektir.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde tasarlanmış olup metin merkezli tematik analiz yaklaşımına dayanmaktadır. Araştırmada, seçilen şiirlerin halk hikâyeleri gelenekleriyle olan ilişkisini ortaya koymak amacıyla doküman incelemesi yapılmıştır.

Hikâye gerçekleşmiş veya gerçekleşmesi mümkün olayların yazılı ve sözlü olarak dile getirilmesidir. Sade bir vakanın çevresinde kişilerin ilişkilerinin anlatılmasına dayanan edebî türdür (Yazıcı, 1998, s. 479). Hikâye sözcüğünün ilk kez dokuzuncu asırda Cehiz tarafından kullanıldığı söylenir (Alptekin, 2016, s. 15) Türk kültürünü geçmiş atalardan günümüze kadar aktaran ve yansıtan halk hikâyeleri, Türk edebiyatının önemli sözlü kültürel miraslardan biridir. Kültürün taşınmasında ve canlılığını sürdürmesinde önemli bir rol oynayan bu tür, araştırmacıların dikkatini çekerek birçok çalışmanın yapılmasını sağlamıştır. Türün tanımlanmasında ve diğer halk anlatısı türleriyle benzer ve farklı niteliklerinin saptanmasında kilit rol oynayan yapı ve içerik hususiyetleri konusunda ilk tetkikler, garplı araştırmacılar olan Ignácz Kúnos, Otto Spies, Hans August Fischer, Enno Littman, Edmond Saussey vb. tarafından yapıldığı; gerek yabancı gerekse yerli pek çok araştırmacının da halk hikâyeleriyle ilgili önemli çalışmalar yaptığı görülür (Güvenç, 2022) Fuad Köprülü, Pertev N. Boratav, Wolfram Eberhard, Şükrü Elçin, İlhan Başgöz, Mehmet Kaplan, Muhan Bali, Fikret Türkmen ve Saim Sakaoğlu halk hikâyesiyle ilgili araştırma yapanların Türkiye'deki önemli ve ilk isimlerdir. Halk hikâyeleri üzerine yapılan bu çalışmalar içerisinde, bazı araştırmacıların halk hikâyesi ile ilgili yaptığı açıklama veya tanımlara yer vermek, türün sözlü kültür açısından ehemmiyetini göstermek bakımından önem teşkil eder.

On altıncı yüzyıldan başlayarak dile getirilen efsane, menkıbe, epope benzeri türlerle beslenerek halk kültürünün birçok unsurunu kapsayan ve halkın roman ihtiyacını gideren bir anlatım türüdür (Kaya, 2021, s. 11) Halk hikâyeleri âşıklar, meddahlar, destancılar ve hekâtçılar tarafından nesilden nesle aktarılan sözlü gelenek mahsulleridir. Türk halk edebiyatı bünyesinde destanların yerine geçerek on altıncı yüz yıldan beri görülen, meddah, hekâtçı, destancı ve âşıkların hafızalarında saklanıp nesilden nesle nakledilen anlatılardır (Yılmaz, 2011, s. XVII) Halk hikâyelerinin zamanla destanların yerini alan bir tür olduğu ve âşıklar, meddahlar, destancılar, hekâtçılar gibi anlatıcılar aracılığıyla sözlü yolla kuşaktan kuşağa aktarıldığı değerlendirilir.

Türklerin tarihsel süreçte Orta Asya bozkırlarında sürdürdükleri göçebe yaşam tarzı, onları yalnızca belli bir ekonomik ve toplumsal düzenle sınırlı kılmamış; aynı zamanda farklı kültür çevreleriyle yoğun temas içinde bulunmalarına da olanak tanımıştır. Göçerlik, tarih boyunca yalnızca fiziksel bir yer değiştirme biçimi değil, aynı zamanda kültürel bir dolaşım ve etkileşim zemini olarak değerlendirilmelidir. Bu yaşam biçimi, Çin, İran, Hint ve Arap kültür daireleriyle doğrudan ya da dolaylı ilişkilerin kurulmasına ve çeşitli kültürel unsurların sözlü gelenek yoluyla aktarılmasına imkân sağlamıştır (Günay, 2015, s. 21–29) Araştırmacıların halk hikâyeleri ile ilgili yaptığı tanımlamalar da bu doğrultudadır. Göçebe hayattan yerleşik düzene geçişin ilk ürünlerinden olan halk hikâyeleri; aşk, kahramanlık benzeri içerikleri olan, kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, daha çok âşıklar ve meddahlarca anlatılan şiir ve düzyazı karışımı eserlerdir (Alptekin, 2016: 18) Halk hikâyelerinin bu denli farklı ve zengin kaynaklardan beslenmesi, içeriklerinin ve barındırdıkları kültürel unsurların çeşitli ve zengin olmasını beraberinde getirmiştir. Türk şiirinin başlangıcından günümüze kadar birçok aşamadan geçerek geliştiği; bu gelişim sürecinde hem Türk coğrafyasındaki tarihsel ve toplumsal değişimlerin hem de etkileşimde bulunulan diğer kültürlerin de önemli katkılar sağladığı görülmektedir (Arat, 1991, s. IX) Türkler; Türkistan bölgesinden Batı ve Türkiye coğrafyasına göç ettiklerinde hem

Türk kültürünün bu bölgedeki hâkimiyetini kurmak hem de göçle geldikleri yeni yerleşim bölgelerinin kültürlerinden kendi kültürlerine yeni unsurlar ekleyerek ozan-baksı geleneği çevresinde meydana gelen ve bu geleneğin devamı olan âşık tarzı edebiyat geleneğinin temel dinamiklerini koruyarak yeni form oluşturmuşlardır (Çetin, 2020, s. 9) Fuad Köprülü (2004) Osmanlı kültürünün mahsulü olan âşık tarzı edebiyat geleneğinin Ortaçağ İslam medeniyeti ve Osmanlı İmparatorluğu kültürünün etkisiyle ortaya çıktığını belirtir. Ona göre bu gelenek, XVI. yüzyıl sonlarından XVIII. yüzyıl başlarına kadar türlü kaynaklardan gelen çeşitli edebî ve fikrî unsurların birleşmesinden meydana gelen yeni bir oluşumdur. Âşık tarzı edebiyat geleneği içinde yer alan âşıklar, gelenekteki şiir ve düzyazı ürünlerinden yararlanarak nazım-nesir karışımı yeni bir anlatım biçimi geliştirmişlerdir (Duymaz, 2014). Bu açıdan, halk hikâyeleri ile âşık geleneği arasında sıkı bir ilişki bulunduğu görülür.

Halk hikâyeleri, zamanla destanların işlevini üstlenmiş; böylece bu tür, Türk halk edebiyatı içinde yeni ve orijinal bir anlatı formu olarak yer edinmiştir (Boratav, 1981, s. 57) Söz konusu tür, beslendiği kaynaklar bakımından oldukça zengindir; dini motiflerden, aşk ve kahramanlık temalarına, tarihî olaylardan halk inançlarına kadar pek çok muhtevayı bünyesinde barındırır. Dinleyicinin ilgisini çeken bu anlatılar, aynı zamanda Türk kültürünün önemli unsurlarını yansıtarak kültürel devamlılığa hizmet eder. Halk hikâyelerinin kesintisiz biçimde günümüze ulaşmasında âşıkların rolü yadsınamaz. Âşıklar, hem anlatıcı hem de taşıyıcı kimlikleriyle bu türün canlılığını ve sürekliliğini sağlamışlardır. Bu nedenle âşık kavramını açıklamak yerinde olacaktır. Âşık; sazıyla ya da sözüyle doğaçlama şiir söyleyen, halk inançlarının, gelenek-göreneklerinin ve kültürel değerlerin aktarımında etkili olan halk sanatçısıdır. Anadolu'da XIII. yüzyıldan itibaren rastlanan bu terim, Türkçede "ışık", Arapçada ise "seven" ve "gönül" anlamına gelmekte olup İslamî şiir geleneğinden gelen sanatçılarca kullanıldıktan sonra saz şairleri tarafından da benimsenmiştir (Artun, 2005, s. 1) Boratav (1969) ise âşığı, bir yandan eski destan geleneğini sürdüren; diğer yandan sevda ve lirik şiirler söyleme görevi yüklenmiş bir sanatçı olarak tanımlar. Âşık, geçmişin destan sesiyle bugünün duygusunu birleştiren; toplumun tarihini, aşkını, inancını ve vicdanını sazında toplayan çok yönlü bir sanatçıdır. O hem tarih anlatıcısı hem de duygu yorumcusu olup epik, lirik, kolektif ve bireysel bir sestir.

Âşık Hosanî

1954 yılında Tokat'ın Erbaa ilçesi Salkımören köyünde doğan Âşık Hosanî'nin asıl adı Mehmet'tir. Anne adı Şerife, baba adı Osman olan Mehmet Erol, çocukken babasından dinlediği halk hikâyeleriyle büyümüştür. Bu hikâyelerden etkilenerek bağlama çalmaya heves etmiştir. Çocukluğundan beri müzik dinlemeye ve müzik aletlerine duyduğu ilgi, onun âşıklık serüvenin şekillenmesinde etkili olmuştur. Ancak maddî anlamda imkânları elvermediğinden kendine bağlama alamamıştır. Bu nedenle kendisi su kabağının sapı ve dut dalından zurna yaparak çalmaya başlamıştır. Tokat Öğretmen Okulu'ndayken müzik öğretmeni Metin Özkan'dan mandolin dersleri aldıktan sonra okul arkadaşından ödünç aldığı bağlamayla kendi kendine çalmayı öğrenmiştir. 1974 yılından 2010 yılına kadar düzenli bir şekilde sosyal, kültürel, beşerî, dinî, eleştirel, politik gibi pek çok konuda şiir yazmıştır. Şiire serbest vezinle başlayan Âşık Hosanî, zamanla hece vezniyle şiir yazmaya başladığı ve şiirlerinin çoğunu hece vezni ile yazdığı görülür (Toprak, 2023, s. 23-26) Çalışmamıza konu olan şiirlerini de babasından dinlediği halk hikâyelerinden esinlenerek yazdığını belirtmekle birlikte âşık oluşunu da "âşıklığa âşık olmuştum." Sözleriyle dile getirmiştir. Ayrıca aile yaşantısı ve yetiştiği çevrenin de şiirlerinin oluşumunda önemli rol oynadığı görülür. Muhafazakâr ve geleneksel bir aile ve çevrede yetişen Âşık Hosanî'nin şiirlerinde gelenek ve muhafazakâr yapının etkisinde kaldığı görülür. Âşık, şiirleriyle toplumun sorunlarını dile getirmiş ve böylece yetiştiği topluma rehberlik etmiştir. Âşık Hosanî'nin şiirleriyle günümüz âşık edebiyatında önemli bir yer aldığını söylemek mümkündür. Âşık Hosanî'nin incelediğimiz şiirlerinde Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Tahir ile Zühre, Hurşit ile Mahımihri, Asuman ile Zeycan halk hikâyeleri kişilerine yer verdiği görülür. Âşık Hosanî'nin koşma tarzında, güzelleme, taşlama, destan, koçaklama, şairnâme gibi pek çok türde şiir yazdığı görülür. Güzellemelerinde sevgiliye olan aşkını, taşlamalarında kişilerde ve çevresinde gördüğü çarpıklıkları, destanlarında ise kahramanlık gibi konulara yer vermiştir. Şiirlerinde mahalli unsurları ve dil özelliklerini kullanan âşık, toplumun sorunlarını şiirlerine yansıtmıştır. Şiir poetikasını bir âşığın

mensubu olduğu toplumun olumlu/olumsuz yanlarının yanı sıra toplumsal gerçekleri de dile getirmenin gerekliliğine inandığını belirtir; hatta her âşığın bu düşünceyle yazıp bunu görev addetmesi gerektiğini düşünür (Toprak, 2023, s. 40) Şiirlerinde yer yer halk hikâyelerinin motiflerini kullandığı da göze çarpar.

Âşık Hosanî' nin Şiirlerinde Halk Hikâyelerinin İzleri

Günümüz âşık edebiyatının temsilcilerinden biri olan Âşık Hosanî şiirlerinde halk edebiyatı ürünlerinden faydalanarak eserlerini meydana getirmiştir. Âşık Hosanî de okuduğu ve büyüklerinden dinlediği halk edebiyatı ürünlerinden veya yakın çevresinden gördüklerinden esinlenerek eserlerini ortaya koymuştur. Âşık Hosanî'nin iki yüz elli civarında incelediğimiz şiirlerinde birtakım halk hikâyelerinin izlerine rastlanmıştır. Âşık Hosanî'nin şiirlerinde yedi tane âşık hikâyesi, beş tane kıssa ve menkıbeye yer verdiği görülmüştür.

Aşk Konulu Halk Hikâyeleri

Aşk konulu halk hikâyeleri, Türk halk edebiyatının yaygın ve sevilen anlatı türlerindendir. Bu hikâyeler, temelde iki âşık arasındaki sevdayı ve bu sevdanın gerçekleşmesi uğruna verilen mücadeleyi konu edinir. Aşk konulu hikâyelerde olaylar, kahramanlarının karşılıklı olarak birbirlerine âşık olmaları ekseninde gelişir; hikâyenin nesir kısımlarındaki sözcüklerin seçimi, anlatımı ve türkülerin içeriği aşk ve sevgi motifleriyle örülmüştür (Aslan, 2008, s. 262) Genellikle âşık tarzı edebiyat geleneğiyle iç içe gelişen bu hikâyeler, mensur ve manzum bölümlerden oluşur. Olay örgüsü, çoğu zaman âşığın "pir elinden bade içmesi" ya da sevgiliyi rüyada görmesiyle başlar. Ardından, âşık ile sevgili arasına ayrılık, mesafe, toplumsal engeller, rakipler veya kaderin cilvesi girer. Hikâye boyunca âşık, sevgilisine kavuşmak için uzun yolculuklara çıkıp türlü sınavlardan geçer.

Kerem ile Aslı

Âşık Hosanî'nin incelediğimiz şiirlerinde Kerem ile Aslı hikâyesine iki şiirinde atıfta bulunduğu görülür. Âşığın dizelerinde Kerem ile Aslı hikâyesinin beşerî aşk yönünü görmek mümkün. Âşık Hosani bu dörtlükte, kendisinin aşktan Kerem gibi yandığını, sevgilinin ömrünü çaldığını, âşık olması nedeniyle çektiği sıkıntı ve dertleri dile getirerek sevgiliye kavuşmak isteğini ifade eder. Kerem ile Aslı hikâyesi; çocukları olmayan biri Türk, diğeri Ermeni iki ailenin, bir dervişin elinden yedikleri yarım elmanın tılsımıyla dünyaya gelen Kerem ve Aslı'nın aşkını konu alır. Keşişin ailesi kızını Türk olan Kerem'e vermek istemediğinde kızı alıp Kerem'in bulunduğu şehirden gizlice kaçırır, aşkından Mecnûn olan Kerem sofu adlı sadık bir arkadaşıyla Aslı'nın peşine düşer (Banarlı, 1971, s. 729) Aslı'nın peşine düşen Kerem, Aslı'nın ailesiyle birlikte Kayseri'ye yerleştiğini, annesinin diş hekimliği yaptığını öğrendiği, Aslı'yı daha çok görmek için otuz iki dişini çektirdiği ve Aslı'nın Kerem'e aşık olduğu ve Kayseri valisinin kız kardeşi sayesinde kavuştukları, ancak babasının Aslı'ya verdiği sihirli elbise nedeniyle Kerem'in gerdek gecesi düğümleri çözemeyip ah çekerek yandığı ifade edilir (Türkmen, 2022, s. 283) Dörtlüğe bu açıdan bakıldığında Âşık Hosanî'nin Kerem gibi aşkından ötürü zor zamanlar geçirdiği, yandığı ve Aslı ile Kerem hikâyesinde olduğu gibi sevdiğine kavuşamadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle Âşık Hosanî'nin zemin metne bağlı kalarak duygu ve düşüncelerini nazmettiğini söylemek mümkündür.

Gecem gündüzümü aldın,
Başımı sevdaya saldın,
Kerem gibi alev aldım,
Yandım Aslı'm gel ha gel (Toprak, 2023, s. 257)

Şiirde aynı zamanda halk hikâyeleri motiflerinden olan "dua" motifine de yer verdiği görülür. Şiirin ilk dizelerinde Âşık Hosanî içinde bulunduğu güç durumdan kurtulmak için "Bir su Aslı ile Kerem aşkına." diyerek niyazda bulunur. Dua motifi, zor bir durumdan kurtulmak kendine sığınacak bir yer

veya kendilerini muhafaza edecek bir el arayışı içinde olan kahramanlar, çareyi Allah'a niyazda bulunup sığınmakta arar (Şenocak & Çağır, 2024). Âşık Hosanî'nin Kerem ve Aslı aşkına niyazda bulunarak su istemesi, Kerem ile Aslı'ya kutsiyet atfetmesi olarak görmek mümkündür. Hüma kuşu Türk edebiyatında kullanılan mitik ögelerden biridir. Âşık Hosanî, aşkından dolayı acı ve sıkıntı çekse de sevgilisini Hüma kuşuna benzeterek talihli olduğunu dile getirmek istemiştir; ancak kendini kara bahtlı olarak gördüğünden sevdiği ile vuslata eremediğini de ifade etmiştir.

Huma kuşu konmuş gönül tahtıma,
Yanarım ağlarım kara bahtıma,
Eremedim muradıma ahtıma,
Bir su Aslı ile Kerem aşkına (Toprak, 2023, s. 39)

Bu dörtlük, âşığın bireysel aşk acısını "Kerem ile Aslı" hikâyesinin simgesel dünyasıyla bütünleştirir. "Hüma kuşu konmuş gönül tahtıma" ifadesi, ilahi bir lütuf gibi görülen sevdayı; "Yanarım ağlarım kara bahtıma" ise bu sevdanın talihsizlikle gölgelendiğini anlatır. "Eremedim muradıma ahtıma" dizesi, halk hikâyelerindeki "murada erememe" motifini ve sadakat yemininin boşa çıkmasını yansıtır. Son dizede, anlatılan acı Aslı ile Kerem'in ölümsüz aşkına bağlanarak bireysel duygular kültürel bir hafıza zincirine eklenir.

Âşık Garip ile Senem

Aşağıdaki dörtlükte Âşık Hosanî, Âşık Garip ile Senem hikâyesine göndermede bulunmuştur. Tiflis'te geçen hikâye Âşık Garip'in bir eğlencede Sinan Paşa'nın kızı Mahmiri'ye âşık olmasını anlatır. Kızı babası Sinan Paşa'dan isteyen Âşık Garip önce olumlu bir cevap alır, ardından Mahmiri'yi seven Hurşit Bey'in araya çeşitli dedikodular yaparak girmesiyle Sinan Paşa kızını vermekten vazgeçer; ancak aradan yıllar geçtikten sonra Sinan Paşa kızı Mahmiri'yi Âşık Garip'e verir ve sonunda ikisi evlenir (Sav, 1974, s. 133-146)

Tespit edilen Âşık Garip'in farklı varyantlarında konu; Garip'in Şahsenem'i babasından istemesi ve babasının zor isteklerde bulunması nedeniyle gurbete gitmesi ve Şahsenem ile evlenmek isteyen Şah Veled'in rakip olmasıdır (Türkmen, 2018, s. 55) Bu şiirde Âşık Hosanî, maşukundan dolayı gurbete düştüğünü, gurbetten dönemediğini, maşukun kendisinden kaçtığını dile getirerek çektiği sıkıntıları ve içinde bulunduğu ifade etmiştir. Âşık Hosanî'nin şiiri, Âşık Garip ile Senem hikâyesine Âşık Hosanî'nin gurbete çıkması ve Senem'in babasının zor isteklerde bulunması nedeniyle de Senem'in kendisinden kaçması yönü ile benzerlik gösterir. Burada aslolan Senem'in Garip'ten kaçması değil, babasının zor isteklerde bulunmasından dolayı Senem'in ona boyun eğmesidir. Senem'in bu tavrı, Türk örf ve ananesini yansıttığını söylemek mümkündür; çünkü Senem büyüğüne karşı gelmekten hayâ ettiği anlaşılmaktadır.

Gurbeti bilmez idim ben,
Şimdi dönemem gurbetten,
Niye kaçarsın Garip'ten,
Şah-ı senem gel ha gel (Toprak, 2023, s. 257)

Şiir, halk hikâyelerinin temel temalarından olan aşk, gurbet ve ayrılık duygularını yansıtır. "Gurbeti bilmez idim ben" dizesi, kahramanın sevgili uğruna düştüğü uzaklık ve özlem hâlini, "Niye kaçarsın Garip'ten" ifadesi ise âşığın sitemini dile getirir. "Şah-ı senem" söyleyişi, halk hikâyelerindeki yüceltilmiş sevgili tipini çağrıştırır. Sade dili, lirik tonu ve âşık söyleyişiyle şiir, halk hikâyelerinin duygusal atmosferini modern bir dille yeniden üretmektedir.

Tahir ile Zühre

Âşık Hosanî, incelediğimiz şiirlerinde bir dörtlükte Tahir ile Zühre hikâyesine yer vermiştir. Nil'e yakın bir şehirde hükümranlığını sürdüren Edhem Sultan'ın; kardeşi ve Başveziri Ahmet vezirin çocukları daha küçükken aileleri tarafından nişanlanır. Ahmet vezir oğlu Tahir'e, Edhem Sultan'ın kızı

Zühre'yi ister. Ancak Edhem Sultan'ın karısı hem izdivacı türlü desiselerle engeller hem de Tahir'in bütün ailesini öldürtür. Ölmekten kurtulan Tahir yıllarca memleketinden uzak diyarlarda yaşar; ancak Zühre'nin daha çok dayanamaz ve memleketine dönerek gizlice Zühre'nin sarayına girer. Zühre, fesatçı halasının durumu babasına bildirmesi üzerine bir süre Tahir'i bir sandık içerisinde Nil nehrinde saklar; ancak sandığın ipinin kopmasıyla Tahir'i bulanlar Mısır sultanının kızı Banı Hanım'ın sarayına götürür. Tahir'in macerasını dinleyen Banım Hanım ve babası, Tahir'in hakkını almaya karar verip Edhem Sultan üzerine sefer düzenler, Edhem Sultan Tahir'in kılıcı ile ölür ve her iki âşık muradına erer (Boratav, 2002, s. 127-128) Âşık Hosanî şiirinde, Zühre'nin şahsında aşkını somutlaştırarak dile getirmiştir, gönlünde ona karşı büyük bir aşk olduğunu, karşılık göremediği takdirde aşkından dayanamayıp öleceğini ifade eder. Şiirde ayrıca mitolojide yer alan "su" motifine yer vererek sevgilisini "su"ya benzetmiştir. Su, Türk kültüründe ve mitolojisinde "hayat veren" bir unsur olarak geçer. Türlü İslam ve Türk kaynaklarında, edebî ürünlerde Aynu'l-Hayat, Nehru'l-Hayat, Âb-ı Hayvan, Âb-ı Câvidânî, Âb-ı Zindegî, Hayat Suyu, Hayat Kaynağı, Hayat Çeşmesi, Ölümsüzlük Suyu ve Dirilik Suyu bazen de Âb-ı Hızır veya Âb-ı İskender isimleriyle anılan efsanevî su tüm dünya mitlerinde yer almıştır, Hızır'ın abıhayattan içerek ölümsüzleşmesi, ölümden korkan insanoğlu için ölümsüzlük rüyasının sembolü olmuştur (Yalçınkaya, 2021). Türk edebiyat tarihinde ve mitolojisinde "su" her zaman önemsenen bir öge olarak görülmüştür.

Esiyor seherin serin yelleri
Gönlümde çağlayan aşkın selleri
Su vermezsen kurur ağaç dalları
Bir su Tahir ile Zühre aşkına (Toprak, 2023, s. 39)

Bu dörtlük, halk hikâyelerinde sıkça görülen aşkın tutkusu, doğa imgeleri ve sembolik anlatım özelliklerini yansıtır. "Tahir ile Zühre aşkına" ifadesi, halk hikâyelerinin en bilinen trajik aşk öykülerinden birine göndermede bulunarak, aşkı kutsal ve kalıcı bir değer olarak sunar. "Su vermezsen kurur ağaç dalları" dizesi ise aşkın hayat verici gücünü simgeler. Lirik üslubu, doğayla iç içe anlatımı ve halk hikâyesi kahramanlarına yaptığı atıfla dörtlük, geleneksel halk anlatısının duygusal ve simgesel dünyasını yansıtır.

Leyla ile Mecnûn

Âşık Hosanî'nin şiirlerinde en çok yer verdiği Leyla ile Mecnûn hikâyesine yedi şiirinde yer verdiği görülür. Leyla ile Mecnûn hikâyesi Arap, Fars ve Türk edebiyatlarının sevgi konulu ortak hikâyelerindendir. Hikâyenin konusu; Beni Amir kabilesinin çok zengin ve cömert bir reisi vardır ve kabile reisinin tek sıkıntısı evlat sahibi olamamasıdır. Kays adında bir çocuğu doğan kabile reisi, Kays'ı yedi yaşından itibaren o dönemin en tanınmış hocalarından birine verir. Leyla da aynı hocaya verilir. Birbirlerine âşık olan bu iki genç görüşmeye başlar; bunu duyan Leyla'nın babası Leyla'yı okuldan alır ve Kays'tan uzak tutmaya çalışır. Kays, Leyla'nın aşkından kendinden geçince ailesi Leyla'yı istemeye karar verir. Leyla'nın babası, Mecnûn'un deli olduğunu ileri sürerek kızını vermez. Leyla'nın babasının tavrı nedeniyle Leyla günler geçtikçe kötü olur ve yaşadığı başka olumsuzluklar nedeniyle vefat eder. Ardından annesine Mecnûn'un kendisinin bir emaneti olduğunu ve ona iyi bakmasını vasiyet eder (Alptekin, 2016, s. 274-276) Âşık Hosanî'nin şiirlerinde Leyla ile Mecnun hikâyesiyle aynı konuya yer verdiği görülmüştür. Şiirlerde Leyla'nın aşkından her türlü fedakârlığı göze aldığını belirtmektedir.

Hosanî'yi bağla zülfün teline,
Ağlasın bağlama verin eline,
Gel Leyla'm ol düşek aşkın çölüne,
Mecnûn'u pula satmadan vazgeç (Toprak, 2023, s. 72)

Âşık Hosanî bu şiirinde Leyla'ya olan aşkından dolayı çöle düştüğünde saçı sakalı birbirine karışır, çok uzayan saçları nedeniyle kuşların Mecnun'un saçlarına yuva yapmasından bahsetmektedir.

Felek başımı döndürdü,

Üstüme kuşlar kondurdu,
Mecnûn'um çöle indirdi,
İndim Leyla'm gel ha gel (Toprak, 2023, s. 257)

Yarım toydur daha anlamaz halden,
Bülbül tad alır mı tomurcuk gülden,
Mecnûn'a sorsalar bıkar mı çölden,
Orda Leyla sormak ister her zaman (Toprak, 2023, s. 257)

Sudaki azizlik ne diye sorma,
Anlarsın gönüle akabilirsen,
Görürsün Leyla'nın güzelliğini,
Mecnûn'un gözüyle bakabilirsen (Toprak, 2023, s. 270)

Gelin yolum düşmüş sizin ellere,
Çok bakıp ağladım garip hallara,
Kurban olan dudağında ballara,
Bir su Leyla ile Mecnûn aşkına (Toprak, 2023, s. 305)

Susuz çöl gibi kurumuş,
Leyla yolunda yürümüş,
Peçeyi yüze bürümüş,
Aşk atına biner gördüm (Toprak, 2023, s. 54)

Âşık Hosanî'nin aşağıda verilen dörtlüğünde Azeri sahası şairlerinden Fuzûlî'nin Leyla vü Mecnûn mesnevisine telmihte bulunmuştur. On altıncı yüzyılda Türk edebiyatında yazılan en güzel ve en ünlü Leylâ vü Mecnûn mesnevisi Fuzûlî'ye aittir. Şair, bu mesnevisinde Leylâ simgesiyle Allah'ın sıfatlarını; Mecnûn simgesiyle de Allah'ı arayan insanı ifade ettiğini söylemektedir (Bayram, 2009, s. 138) Âşık Hosanî'nin "Aradı buldu Mevla'yı." dizesindeki Mevla sözcüğü ile Fuzûlî'nin mesnevisindeki Leylâ simgesi gibi Allah'ın sıfatlarını anıştırdığını ifade etmek mümkündür.

Görür gözü iç dünyayı,
Düşünde gördü Leyla'yı,
Aradı buldu Mevla'yı,
Bilir isen gel meydana (Toprak, 2023, s. 165)

Hurşit İle Mahmiri

Âşık Hosanî'nin şiirleri arasında Hurşit ve Mahmiri hikâyesine de rastlanır. Çocuk yaşlarda babasından dinlediği Hurşit ile Mahmiri hikâyesi, aşığı etkilemiş ve Hurşit ile Mahmiri hikâyesini nazmetmiştir. Karabağ padişahının bir oğlu olur, adı Hurşit konulan çocuk, erken yaşlardan itibaren bütün ilimleri öğrenir. Evlenme çağına gelince babası onu evlendirmek ister; ancak Hurşit yakışıklılığına denk bir kız olmadığını söyleyerek evlenmeyeceğini belirtir. Bir gün mutsuz bir şekilde dolaşırken rüyasında Murat Tepesi'ne gider, orada kırklar tarafından Hurşit' Mahmiri gösterilir ve Hurşit böylece Mahmiri'ye âşık olur; ancak Mahmiri ile yedi ay sonra kavuşabileceği söylenir. Mahmihri'nin obasına giden Hurşit, Mahmiri'yi dünya gözüyle görür ve aklı başından gider. Birbirlerini seven âşıkların arasına Yüzbaşı Han girer. Hurşit, Mahmiri'yi bulmak için yollara düşer ve Hasret Hatun'a rastlar. Hasret Hatun Hurşit'in haline üzülür ve iki aşığın kavuşması için elinden geleni yapmaya çalışır. Türlü sıkıntılardan sonra Hurşit ile Mahmiri'nin düğünleri yapılır ve muratlarına ereler (Sakaoğlu & Duymaz, 1996, s. 91-135) Âşık Hosanî şiirinde, Mahmiri'den ayrılması nedeniyle gurbet ellere düştüğünü, rüyasında pirleri görerek ellerinden aşk badesi içtiğini ve Mahmiri'nin aşkından türlü hallere düştüğünü ifade etmiştir. Âşık edebiyatındaki rüya motifinin karmaşık bir yapı arz ettiği, rüyada bir güzele âşık olmanın yanı sıra âşıklığın vecibeleri de öğrenildiği, ardından sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçildiği, bu durumun özellikle rüyada bade içerek âşıklık yeteneğini elde etmeye bağlı olarak gerçekleştiği söylenir (Kaya, 1994, s. 62) Âşık Hosanî badeli bir âşık olmamasına rağmen bade ve rüya motiflerine yer vermesi, geleneğin kültürünü yansıttığını ve anımsatmaya çalıştığını gösterir.

Ayrıldım yârimden ırağa düştüm,
Pirlerin elinden bademi içtim,
Aşkın ateşiyle kavruldum piştim,
Bir su Mahmihri'yle Hurşit aşkına (Toprak, 2023, s. 39)

Bu dörtlük hem halk hikâyesi kahramanları Mahmihri ile Hurşit'in aşk serüvenini hem de âşık şiiri geleneği açısından okunabilecek çok katmanlı bir anlam taşır. "Ayrıldım yârimden ırağa düştüm" dizesi, halk hikâyelerinin temel çatışma unsurlarından biri olan ayrılık temasını ve kahramanların kavuşmalarına engel olan mesafe ile talihsizlikleri dile getirir. "Pirlerin elinden bademi içtim" dizesi âşık edebiyatında ve halk hikâyelerinde yer alan menkıbevî "pir elinden bade içme" motifini çağrıştırır; bu motif kahramanların aşkının ilahi bir yazgı ile başladığını ve âşığın söz söyleme kudretini manevi bir kaynaktan aldığını simgeler. "Aşkın ateşiyle kavruldum piştim" dizesi Hurşit'in Mahmihri uğruna katlandığı yolculuklar ve tehlikelerini, âşıkların çileyle olgunlaşma sürecini yansıtır; burada ateş, aşkın yakıcı yönünüve insanı olgunlaştıran terbiye edici gücünü temsil eder. Son dizede geçen "Bir su Mahmihri'yle Hurşit aşkına" ifadesi, söylenen sözlerin ve çekilen çilenin bu yüce aşk uğruna olduğunu dile getirmektedir. Böylece dörtlük, Mahmihri ile Hurşit'in hikâyesini halk hikâyelerindeki kaderî aşk, çile ve adanmışlık temalarıyla bütünleştirerek âşık şiirinin ilham kaynağı, aşk anlayışı ve olgunlaşma süreci gibi temel özelliklerini de yansıtır.

Asuman ile Zeycan

Zamanın birinde Terceman şehrinde Kalaze Hoş adıyla bilinen bu memlekette bir bey ve onun kahyası vardı, zengin olmalarına rağmen çocuklarının olmayışından söz ederlerken kapıdan içeriye giren Hızır'a sıkıntılarını anlatırlar, Hızır'ın talimatıyla Murat nehri kıyısında kurban keserlerken bir nar bulurlar ve Deviş İsmail narın yarısını bey yarısını da kahyaya vererek bu nar sayesinde birer çocuklarının olacağını ve erkek çocuğa Asuman, kız çocuğa Zeycan isminin verilmesini ve bunları birbirinden ayırmayasınız yoksa vebalini çekersiniz diyerek kayıplara karışır (Sakaoğlu, 2024) Âşık Hosanî'nin verilen dörtlüğünde, birbirlerine âşık ola iki gencin Zeycan'ın babası Kalazad Bey'in töreye uymayarak engellemeye çalıştığını dile getirmiştir.

Olmuşum bir aşkın kulu kölesi,
Böyle midir sizin yerin töresi,
Cömert taştan olur aşkın kalesi,
Bir su Asuman'la Zeycan aşkına (Toprak, 2023, s. 38)

Dörtlük halk hikâyelerinde yapılagelen aşk anlatılarının duygusal ve tematik kodlarını çağrıştıran imgelerle örülmüştür. Özellikle Asuman ile Zeycan gibi halk hikâyelerinde vücut bulan aşk motifleriyle benzerlik taşıyan bu dizelerde; aşk karşısında kendini bütünüyle feda eden birey, töresel sınırlamalara rağmen sevdanın peşinden gitme iradesi ve aşkın manevî boyutuna yapılan göndermeler dikkat çeker. Sabır, sadakat, fedakârlık ve sosyal engellere karşı direniş, bu tür halk anlatılarında aşkı yücelten ve kalıcı kılan temel değerler olarak öne çıkar. Şiirde geçen "aşkın kulu kölesi" olmak, tıpkı Zeycan'ın Asuman uğruna sergilediği vefa gibi aşkın uğruna bireysel iradeden feragat etmeyi temsil eder.

Dörtlükteki temsiller, halk anlatılarındaki "aşk için çile çekme" ve "sonsuz sadakat" düşüncesinin çağdaş bir şiir formunda yeniden üretimi gibidir. Özellikle aşkın kalesinin "taştan" ve "cömertlikten" yapılması, halk hikâyelerindeki maddi-manevi dayanıklılığı ve sevgi uğruna gösterilen fedakârlıkları sembolize eder. Bu bağlamda şiir, yalnızca bireysel bir aşkın ifadesi değil; aynı zamanda halk kültürünün kolektif hafızasında yer alan aşk anlayışının şiirsel bir yeniden yorumu niteliğindedir.

Bu dizeler, sözlü kültürün temel taşı olan halk hikâyelerinin, yazılı kültür ürünlerine –özellikle de bireysel duygu anlatımıyla öne çıkan lirik şiirlere– nasıl ilham verdiğini göstermesi bakımından da önemlidir. Halk anlatılarında bireyin aşk uğruna giriştiği mücadele, zamanla bireyin iç dünyasına taşınarak daha soyut, daha kişisel ama bir o kadar da toplumsal olarak anlamlandırılmış bir boyuta ulaşır. Dolayısıyla şair, bireysel aşkını yalnızca kendi yaşantısının bir ürünü olarak değil; halk anlatılarının ve

kolektif duygunun bir parçası olarak konumlandırmakta, böylece halk edebiyatı geleneği ile modern şiir arasında bir köprü kurmaktadır

Ferhat ile Şirin

Ferhat ile Şirin hikâyesi Âşık Hosanî'nin üç şiirinde geçer. Âşık burada hem yorgunluğundan ve Ferhat'ın Şirin için kayaları delmesinden bahsederken hem de dert sahibi olmaktan ve Şirin'in şahsından maşukunun vefasızlığından bahseder. Alptekin (2016) Ferhat ve Şirin'in konusu ile ilgili olarak Horasan ülkesinin Reba isimli kadın sultan, Mimar Besat'a, çok sevdiği Şirin adında kız kardeşine bir saray yaptırmak istediğini söyler, Mimar Besat'ın Ferhat adındaki oğlu ile Şirin'in saray inşaatında karşılaştıklarını ve birbirlerine aşık olduklarını; Reba Sultan'ın, Ferhat'ın Horasan dağlarından boşa akan suyu şehre getirmesi koşuluyla Ferhat ile Şirin'in evlenebileceğini; ancak aralarına cadının girmesiyle Reba Sultan'ın Ferhat'ı küçümsediği ve Şirin'i vermediğini, Şirin ve cadıyı da yanına alarak şehri terk ettiği.... Ferhat'ın, Şirin'in izini bulduğu ve cadıyı öldürdükten sonra Şirin ile evlendiklerini belirtir. Ferhat ile Şirin halk hikâyesinde Şirin'in vefasızlığından bahsedilmezken Âşık Hosanî'nin şiirinde Şirin'e benzetilen maşukun vefasız olduğu anlaşılmaktadır.

Dalına dokundum dalı sallandı
Dertlerim hep yüreğimde canlandı
Garip gönül vefasıza bağlandı
Ferhat gibi dağlar delen ben oldum (Toprak, 2023, s. 318)

Reba Sultan'ın Şirin'i alarak ülkeyi terk etmesi nedeniyle Ferhat'ın gurbet ellerde Şirin'i arayışının dile getirildiği halk hiakyesinde, Âşık Hosanî de şiirinde kendisinin maşukun peşine giderek gurbet ellere düştüğünü, bu nedenle "Uzak yoldan geldim kurudu dilim." diyerek yorulduğunu ve özlem çektiğini dile getirmiştir. Dolayısıyla Âşık Hosanî, aşkından Ferhat gibi gurbete düştüğünü belirterek gurbete gidiş motifine yer verdiği görülmektedir. Bu nedenlerle Ferhat ile Şirin hikâyesine şiirlerinde yer verdiği görülür. Yabancı bir yerde bulunma hali olan gurbet, edebiyatta âşık; sevgili, gurbet, sıla ve özlemle birlikte anılır (Doğan, 2012). Âşık Hosanî gurbete gidişini anlatarak Ferhat'a atıfta bulunduğunu ve kendisini ona benzettiği görülmektedir.

Uzak yoldan geldim kurudu dilim,
Yoruldum be güzel kalmadı halım,
Geçerken uğradı çeşmeye yolum,
Bir su Ferhat ile Şirin aşkına (Toprak, 2023, s. 38)

Âşık Hosanî, aşağıda verilen dörtlüğünde Ferhat'ın kayaları delmedeki ustalığından ve kayaları delmesinden bahsederek kendisinin de Ferhat gibi aşk yolunda çektiği zorlukları dile getirmiştir. Ayrıca Âşık Veysel'in şiirindeki "Güzelliğin on para etmez." dizesinden faydalanarak atıfta ve maşuka Âşık Veysel gibi uyarıda bulunmuştur. Bu, Âşık Hosanî'nin Âşık Veysel'den etkilendiğini ve örneksediğini gösterir. Şiirde ayrıca Âşık Hosanî'nin halk hikâyeleri motiflerinden olan "dağ" motifine yer verdiği görülür. Dağ, Türk kültüründe kutsallık arz eden bir özelliğe sahiptir (Bayat, 2007, s. 227)

Kayadan su akıp gitmez
Ferhat gibi delmeyince
Güzelliğin on para etmez
Huyun güzel olmayınca (Toprak, 2023, s. 299)

Dörtlükte Ferhat, aşk uğruna büyük fedakârlık ve azimle engelleri aşan bir kahraman olarak sembolize edilir. "Kayadan su akıp gitmez, Ferhat gibi delmeyince" dizesi, gerçek sevginin ancak emek ve sabırla mümkün olduğunu vurgular. Aşkın değeri ise sadece dış güzellikle değil, insanın içsel huy ve karakteriyle ölçülür. Böylece, Ferhat'ın aşkı için gösterdiği kararlılık ve cesaret, iç güzelliğin ve insanî değerlerin önemini yansıtan temalarla bütünleşir.

Dinî-Menkıbevi Halk Hikâyelerinden İzler

Araştırmacıların birçoğu kıssaları dinî-menkıbevi halk hikâyeleri olarak kabul eder. Dilaver Düzgün (2018) halk hikâyelerini âşık tarzı halk hikâyeleri, dinî-menkıbevi halk hikâyeleri ve realistik halk hikâyeleri olarak gruplandırıldığını söyler. Düzgün'ün bu sınıflandırmasına bakıldığında kıssaların da halk hikâyesi olarak değerlendirilebileceğini ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla halk hikâyelerinde konuların sadece aşk, kahramanlıktan ibaret olmadığı, aynı zamanda dinî konuları da kapsadığı görülmüştür. Âşık Hosanî'nin peygamber kıssalarından oluşan şiirleri vardır. Kıssa, peygamberlerin başından geçen olay ve öyküleri anlatan eserlerdir. Bu şiirlerinde peygamberlerin özelliklerini nazmederek kıssaları anlatmaya çalışmıştır.

Hazreti Yusuf Kıssası

Âşık Hosanî aşağıdaki dörtlüğüyle Hz. Yusuf kıssasına atıfta bulunmaktadır. Şiirde Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması, uzun bir süre kuyuda kaldıktan sonra Allah tarafından ödüllendirilerek Mısır'a sultan olduğunu dile getirir. Hz. Yusuf kıssası kaynaklarda; Hz. Yakub'un, Hz. Yusuf'u diğer kardeşlerinden farklı sevmesi nedeniyle kardeşlerin Hz. Yusuf'u kıskanmaları ve onu kuyuya atmaları ve Hz. Yakub'a, Hz. Yusuf'un kurt tarafından öldürüldüğü ve kestikleri kuzunun kanını Hz. Yusuf'un gömleğine sürerek Hz. Yakub'u getirdikleri bu kanlı gömlekle Hz. Yusuf'un öldüğüne ikna etmeye çalıştıkları, Hz. Yusuf'un Mısırlı iyi bir aile tarafından bulunup Mısır'a götürüldüğü, ardından oraya sultan olduğu şeklinde geçer (Erkaya, 2020, s. 77-83) Aşağıdaki dörtlükte Âşık Hosanî'nin Hz. Yusuf'un dinî-menkıbevi hikâyesinin zemin metnine bağlı kalarak Hz. Yusuf'un yaşadıklarını nazmettiği görülür.

Gardaşı kuyuya attı,
Nice bir kuyuda yattı,
Hak Mısır'a sultan etti,
Bilir isen gel meydana (Toprak, 2023, s. 167)

Dörtlük, Hz. Yusuf'un hayatındaki sınavlar ve kaderin cilvesini simgeler. "Gardaşı kuyuya attı" ifadesi, Hz. Yusuf'un kıskançlık nedeniyle kardeşleri tarafından kuyuya atılmasını anlatır; bu olay, masumiyetin zulme uğramasını ve sabrın sınanmasını temsil eder. "Nice bir kuyuda yattı" dizesi, Yusuf'un zorlu ve yalnız geçen bekleyiş dönemini, imtihan sürecini vurgular. "Hak Mısır'a sultan etti" ifadesi ise, Allah'ın adaleti ve takdiriyle Hz. Yusuf'un Mısır'da önemli bir konuma yükselmesini ve hakkaniyetin zaferini anlatır. Son dizedeki "Bilir isen gel meydana" ise dinleyiciyi bu ilahi hikayeden ders çıkarmaya, sabır ve tevekkülün önemini kavramaya çağırır.

Hazreti İbrahim Kıssası

Âşık Hosanî bu dörtlükte ise Nemrud'un Hazreti İbrahim'i öldürmek için mancınıkla ateşe atmasını, Cebrail'in Hz İbrahim'in kurtulması için Allah'a niyaz etmesini ve ateşin bir gül deryasına dönmesini anlatmıştır. Hz. İbrahim (a.s), putları tanrı olarak kabul eden kavmini tevhide davet ederek putperestlikle mücadele etmiştir, bu nedenle iktidar sahibi Nemrut tarafından ateşe atılmış; fakat Allah'ın yardımı sayesinde ateş Hz. İbrahim'i yakmamış, güllük gülistanlık olmuştur (Karagöz, 2018, s. 16)

Mancınık attı havaya,
Cebrail tuttu duaya,
Kor döndü güllü deryaya,
Bilir isen gel meydana (Toprak, 2023, s. 166)

Bu dörtlük, Hz. İbrahim'in putlara ve zulme karşı direnişiyle, iman ve teslimiyetinin gücünü simgeler. "Mancınık attı havaya" ifadesi, Hz. İbrahim'in putları yıkmak için kullandığı mancınığı, yani inancının cesaretini ve mücadele gücünü temsil eder. "Cebrail tuttu duaya" dizesi, meleğin Hz. İbrahim'in duasını kabul edip yanında olduğunu ve ilahi yardımın varlığını vurgular. "Kor döndü güllü

deryaya" ifadesi ise Hz. İsmail'in ateşe atıldığı o meşhur sınavı, ateşin mucizevi bir şekilde ona zarar vermeyip gül bahçesine dönüşmesini betimler. Son dizedeki "Bilir isen gel meydana" ise dinleyiciyi bu mucizevi imanın gücünü anlamaya, inanç ve teslimiyete davet eder.

Hazreti İsmail Kıssası

Âşık Hosanî'nin Hz. İsmail kıssasına yer verdiği bu dörtlüğünde, Hz. İbrahim'in yıllarca evlat hasreti çektiği ve evladını Allah rızası için kurban etmek istediğini anlatmıştır. Hz. İbrahim'e (a.s), Allah tarafından kendisine İsmail'i kurban et emri geldiğinde, bu emri düğün davetiyesi gibi görüp oğlu İsmail'i kurban etmeye götürür, o sırada şeytan Hz. Âdem suretinde Hz. İbrahim'e yaklaşarak baban seni düğüne götürmüyor ve seni kurban edecek dediğinde Hz. İbrahim, Allah böyle emretmiş diyerek karşılık vermiştir (Hindi, 2013, s. 161)

Hak için dua ederdi,
Oğulsuz olmaktı derdi,
Oğlunu kurban ederdi,
Bilir isen gel meydana (Toprak, 2023, s. 166)

Dörtlük, İslamî literatürde merkezi bir yer tutan Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail'in kurban kıssasına dayanan tematik unsurları kapsamlı biçimde yansıtmaktadır. "Hak için dua ederdi" ifadesi, peygamberin Allah'a yönelik samimi ve derin bağlılığını, aynı zamanda ilahi takdir öncesindeki sabır ve tevekkülünü vurgular. Uzun süre evlat sahibi olamamanın doğurduğu içsel özlem ve beklenti, "Oğulsuz olmaktı derdi" dizesinde ifade edilmekte olup, bu durum iman ve sabrın sınandığı kritik bir evre olarak değerlendirilebilir.

"Oğlunu kurban ederdi" mısrası, Hz. İbrahim'in ilahi emir karşısındaki tam teslimiyetini ve en değerli varlığını bile Allah yolunda feda etme iradesini sembolize eder. Bu tema, insanın iman yolunda karşılaşabileceği en yüksek fedakârlığı temsil etmekte, aynı zamanda dinî metinlerde vurgulanan itaat ve teslimiyet kavramlarını somutlaştırmaktadır.

Son dizede yer alan "Bilir isen gel meydana" ifadesi, okuyucuya veya dinleyiciye bu büyük imtihanın anlamını kavrama ve yaşama geçirme çağrısıdır. Bu çağrı, bireysel ve toplumsal düzeyde inanç, sabır ve teslimiyetin uygulanabilirliğine dikkat çekerek, söz konusu kıssanın güncel ve evrensel mesajlarını ortaya koymaktadır. Dörtlük; iman, sabır, teslimiyet, fedakârlık ve ilahi adalet gibi temel dini temaları yoğun bir şekilde işlemesiyle, halk arasında kuşaktan kuşağa aktarılan kutsal anlatının önemini ve işlevselliğini pekiştirmektedir.

Hazreti Eyyûb Kıssası

Âşık Hosanî'nin Hz. Eyyûb kıssasına yer verdiği dörtlükte, Hz. Eyyûb'ün hayattayken çektiği sıkıntılar, tabi olduğu imtihanlar ve bunlar karşısındaki sabrını dile getirmiştir. Eyyûb Peygamber'in başına türlü olumsuzluklar gelerek malının mülkünün helak olması ve kendisinin yıllarca hastalıkla imtihan edilmesi ve bu musibetler karşısındaki sabrı anlatılır (Erkaya, 2020, s. 94)

Yarasına kurtlar düştü,
Bedeni hep çürümüştü,
Sabrına melekler şaştı,
Bilir isen gel meydana (Toprak, 2023, s. 167)

Âşık Hosanî, bu dörtlükte insan yaşamındaki zorluklar ve karşılaşılan sınavlar karşısında gösterilen sabrı ve bu sabrın ilahi boyutunu güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. "Yarasına kurtlar düştü, bedeni hep çürümüştü" dizeleri, kişinin yaşadığı ağır sıkıntıları, fiziksel ve ruhsal çöküşü simgeler. Burada yaralar ve kurtlar, sadece bedensel değil, aynı zamanda toplumsal ya da psikolojik acıların da metaforu olarak okunabilir. Bu imgesel anlatım, bireyin çektiği ıstırabın yoğunluğunu ve sürecin uzunluğunu vurgular. "Sabrına melekler şaştı" ifadesi ise, olağanüstü ve insanüstü bir sabır halini dile

getirir. Burada sabrın sadece insani sınırları aşan bir direniş değil, aynı zamanda ilahi boyutta kabul gören ve hayranlık uyandıran bir özellik olduğu ima edilir. Meleklerin şaşması, sabrın kutsal bir değer olarak algılandığını ve bu direncin ilahi bir takdirle karşılandığını gösterir. Son dizedeki "Bilir isen gel meydana" çağrısı, dinleyiciyi ya da okuyucuyu bu sabrı anlamaya ve kendi yaşamlarında benzer zorluklar karşısında metanet göstermeye davet eder. Bu çağrı, aynı zamanda sabrın sadece bir dayanma gücü değil, aynı zamanda aktif bir bilinç ve bilinçli bir duruş gerektirdiğine işaret eder. Bu dörtlük tematik bakımdan, sabrın sınavı, insanın çektiği ıstıraplar karşısındaki direnci, ilahi takdir ve metanetin kutsanması gibi unsurları öne çıkarır. Ayrıca bireysel acının evrensel bir boyuta taşınarak, insanlık durumuna dair derin bir içsel ve manevi sorgulamaya zemin hazırladığı görülür.

Veysel Karani Kıssası

Âşık Hosanî aşağıdaki dörtlükten Veysel Karani'den bahsetmektedir. Onun sürekli Allah'ı zikrettiği, deve çobanlığı yaptığı anlatılır. Veysel Karani, Allah ve Hz. Muhammed aşığı bir evliya olarak geçer.

Hak deyi çölde gezerdi
İşiydi deve güderdi
Hakk'a can kurban ederdi
Bilir isen gel meydana. (Toprak, 2023, s. 168)

Veysel Karani için Hz. Muhammed (s.a.v) Tabiînin kıblesi, kırk erenlerin hocası, gizli güneş, Rahman'ın nefesi ve Yemen'in parlak yıldızı demekle birlikte, sahabeye tabi olanların en hayırlısı olduğunu ifade ettiği görülür (Attar, 2012, s. 57) Veysel Karani hazretleri Allah ve Peygamber aşkıyla yanan zatlardan biridir.

Âşık Hosanî'nin bu dörtlüğü, klasik Türk halk edebiyatı ve tasavvufi geleneğin temel temalarından olan ilahi aşk, teslimiyet ve dünyevi-kutsal ikiliği üzerine yoğunlaşmaktadır. İlk iki dizede geçen "Hak deyi çölde gezerdi / İşiydi deve güderdi" ifadeleri, hem fiziksel hem de mecazi anlamda bir yolculuğu simgeler. "Hak deyi" ifadesiyle Allah'a, yani hakikate olan sürekli yönelme ve bu uğurda çileli bir yolculuğa çıkma teması vurgulanırken; "çölde gezerdi" tabiri, bu manevi yolculuğun zorluklarına, yalnızlığına ve meşakkatine işaret eder. Deve gütme ise maddi bir uğraşın yanı sıra sabır ve sebat gerektiren bir iş olarak, bu yolculuktaki dünyevi sorumlulukları ve sabrı temsil eder. "Hakk'a can kurban ederdi" dizesi, tasavvufi düşüncede ilahi aşka tam teslimiyetin, fedakârlığın ve varlığını Hakk'a adamanın sembolüdür. Burada "can kurban etmek" ifadesi, yalnızca fiziksel fedakarlığı değil, nefsin ve dünyevi bağların aşılması yolunda ruhun bütünlüklü teslimiyetini anlatır. Bu, insanın benliğini aşarak Tanrı'ya yöneldiği, aşkın ve teslimiyetin doruk noktasını temsil eder.

Hazreti Nuh Kıssası

İslam tarihinde Nuh Tufanı olarak geçen hadiseyi Âşık Hosanî nazmederek anlatmaya çalışmıştır. Hz. Nuh (a.s), kavmini Allah'a iman etmesi için davette bulunur, fakat her seferin bu tebliğ nedeniyle eza ve cefa görmekle birlikte yalancılıkla itham edilir, Allah Hz. Nuh'a bir kurtulmaları için bir gemi inşa etmesini ve gemiye sadece kendine inananları ve her çeşit hayvandan birer tane almasını emreder (Pala, 2004, s. 361)

Nuh gemiye kimi aldı,
Tüm dünya suya gark oldu,
Gemi hangi dağda kaldı,
Bilir isen gel meydana (Toprak, 2023, s. 168)

Dörtlüğün ilk dizesi olan "Nuh gemiye kimi aldı" sorusu, seçilmişlik ve kurtuluş temasını ön plana çıkarır. Nuh'un gemisine alınanlar, iman edenler ve doğru yolu tutanlar olarak sembolize edilir.

Bu, inanç ve teslimiyetin ilahi kurtuluşa giden yolda belirleyici olduğunu vurgular. "Tüm dünya suya gark oldu" dizesi ilahi azabın ve temizliğin sembolüdür; aynı zamanda kötülüğün ve günahın yıkımı anlamına gelir. Bu tasvir, toplumsal ve bireysel düzeyde arınmayı ve yeni başlangıcı simgeler. "Gemi hangi dağda kaldı" dizesi, ilahi kurtuluşun ve sığınmanın somutlaşmasını ifade eder. Geleneksel anlatımlarda geminin Cudi Dağı'nda karaya oturması, imanın ve kurtuluşun somut bir mekânda gerçekleştiğini simgeler. Bu, aynı zamanda umudun, dayanma gücünün ve ilahi planın işaretidir. Son dizedeki "Bilir isen gel meydana" çağrısı, dinleyiciye veya okuyucuya bu kutsal anlatının derin anlamlarını kavrama ve kendi hayatına yansıtma sorumluluğunu yükler. Bu çağrı, bilginin eyleme dönüşmesi gerektiğini, inanç ve ibadetin sadece sözde kalmaması gerektiğini hatırlatır. Hz. Nuh (a.s), kavmini helak olmaktan kurtarmak için Allah tarafından görevlendirilen bir peygamberdir. Kavminin kendisini dinlememesi üzerine tebliğ görevini bırakmış ve bir gemi inşa ederek kendisine inananlarla birlikte Nuh Tufanı'ndan kurtulmuştur.

Sonuç

Sözlü kültürümüzün en önemli ögelerinden olan halk hikâyeleri ait olduğu ulusun kültürünü, inançlarını, geleneklerini, göreneklerini, tarihini ve dilini yansıtan ürünlerdir. Her şair veya âşık ferdi olduğu ulusun bu yönünü yansıtmakla birlikte kendi duygu ve düşüncelerini de ortaya koyduğu eserlerle dile getirmeye çalışır. Halk hikâyelerine ait unsurların şiirlerdeki kullanımı, âşığın kültürel birikimini ve sanatını icra etmedeki dil ve anlatım yetkinliğini ortaya koymaktadır. Âşık Hosanî'nin incelediğimiz şiirlerinde hayata ve insanlara bakış açısını, yaşam tarzını, maddî ve manevî yönünü görmek mümkündür.

Destan geleneğinden hikâye anlatma geleneğine geçiş sürecinin ürünleri olan halk hikâyeleri, yirmi birinci yüzyıl âşıklarından Âşık Hosanî'nin şiirlerinde yer bulmuştur. Âşık Hosanî, bu hikâyelerin kahramanlarını kullanarak bireysel ve toplumsal temaları şiirsel düzlemde ifade etmiştir. Halk hikâyeleri, zengin tematik yapıları ve karakterleriyle, duygusal derinlik ve toplumsal değerlerin aktarımı için uygun bir mecra sunar. Ayrıca, Hosanî'nin dinî-menkıbevi halk hikâyelerine verdiği önem, onun muhafazakâr yaşam tarzı ve geleneksel düşünce yapısıyla yakından ilişkilidir. Bu durum, onun eserlerinde inanç, ahlak ve toplumsal normların korunması ve yaşatılması yönündeki bilinçli tutumunu yansıtmaktadır. Dolayısıyla onun şiirlerinde âşık tarzı ve dinî-menkıbevî halk hikâyelerine ait unsurlara yer verildiği görülmektedir. Aşığın bu yönü, âşıklık geleneğinin önemli ürünleri olan halk hikâyelerinin varlığının kesintisiz sürmesi bakımından önemlidir. Âşık Hosanî'nin şiirleriyle dile getirdiği halk hikâyelerinin zemin metninden kopmadığı görülmüştür, şiirleri halk hikâyelerinin anlattıkları; hatta bazılarında görülen motif ve teknikleri kullandığı anlaşılmıştır. Ayrıca beşerî ve manevi yönünü halk hikâyeleri aracılığıyla dile getirmiştir.

Âşıklık geleneğinden esinlenerek şiirler yazdığı görülen Âşık Hosanî'nin, güzelleme, koçaklama, taşlama ve destan gibi geleneğe ait türlerde eserler vermesi, bu önemli sözlü kültür unsurlarının varlığını sürdürmesine ve günümüzde de yaşatılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu bağlamda, Âşık Hosanî'nin eserleri sadece bireysel bir edebî üretim olmanın ötesinde, halk edebiyatı geleneğinin canlı tutulması ve yeni kuşaklara aktarılması açısından da büyük bir değer taşımaktadır. Aşığın sahip olduğu bu çok yönlü nitelikler ve gelenekle kurduğu güçlü bağ, günümüz âşık edebiyatının devamlılığını sağlama bakımından önemini artırmakta; onun, hem kültürel mirasın hem de edebî çeşitliliğin korunmasında merkezi bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Âşık Hosanî'nin çalışmaları, modern dönemde âşıklık geleneğinin hem sürekliliği hem de gelişimi açısından değerli bir örnek teşkil etmekte ve halk kültürünün zenginliğine anlamlı bir katkı sunmaktadır.

Beyan ve Açıklamalar

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür.

2. Çıkar çatışması: Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

3. Etik Raporu: Araştırmada kaynak eserlerden yararlanıldığından ve canlı veri kullanılmadığından etik kurul raporu gerekmemektedir.

4. Araştırmanın Modeli: Bu araştırma makalesinde nitel yöntem kullanılmıştır. Konuyla ilgili kitap, makale ve ansiklopedi maddeleri incelenmiş ve bazı bulgular elde edilmiştir.

5. Bilgilendirme: Bu çalışma bir proje veya tez araştırması değil, bağımsız bir araştırma makalesidir.

References

Alptekin, B. (2016). *Halk hikâyelerinin motif yapısı* (*The motif structure of folk tales)*. Akçağ Yayınları (Akçağ Publications).

Alsaç, F. (2023). "Ayna metaforu bağlamında 'güzelliğin on par'etmez' Şiiri", *Türk âşıklık geleneği ve âşık veysel* (The poem 'güzelliğin on para etmez' in the context of the mirror metaphor). (Ed. Ömür Ceylan, Hakan Yekbaş), Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları (Cumhuriyet University Press) s. 489-498.

Arat, R. R. (1991). *Eski Türk şiiri (Old Turkish poetry).* Türk Tarih Kurumu (Turkish Historical Society).

Artun, E. (2005). *Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı* (The ashik tradition and ashik literature). Kitabevi Yayınları (Kitabevi Publishing).

Aslan, E. (2008). *Türk halk edebiyatı (Turkish folk literature)* Maya Akademi (Maya Academy).

Attar, F. (2012). *Evliya tezkireleri (Biographical memoirs of saints).* (S. Uludağ, Çev.). Kabalcı Yayıncılık (Kabalcı Publishing).

Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk edebiyatı tarihi II. (Illustrated history of Turkish literature II.).* Milli Eğitim Basımevi. (National Education Printing House).

Bayat, F. (2007). *Türk mitolojik sistemi 2. (Kutsal dişi - mitolojik ana, umay paradigmasında ilkel mitolojik kategoriler - iyeler ve demonoloji) (Turkish mythological system 2. (the sacred female – mythological mother, primitive mythological categories in the umay paradigm – iyeler and demonology).* Ötüken Neşriyat (Ötüken Publication).

Bayram, Y. (2009). *16. yüzyılda klâsik aşk mesnevileri/romanları (klasik Türk edebiyatı 13. yüzyıl) [classical love mesnevis/romances in the 16th century (classical turkish literature, 13th century)].* 137-139. Kültür ve Turizm Bakanlığı (Ministry of Culture and Tourism).

Boratav, P.N. (1969). *100 soruda Türk halk edebiyatı (Turkish folk literature in 100 questions).* Gerçek Yayınevi (Gerçek Publishing House).

Boratav, P. N. (1981). *Halk hikâyesi, (folk tale).* Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi cilt VI. Dergâh Yayınları (Encyclopedia of Turkish Language and Literature, Volume VI. Dergâh Publications).

Boratav, P. N. (2002). *Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği (Folk tales and folk storytelling)* Tarih Vakfı Yayınları (History Foundation Publications).

Çetin, İ. (2020). *Türk halk hikâyeciliği* (Türkiye sahası) [Turkish folk storytelling (Anatolian/Turkey region)]. Nobel Yayınları (Nobel Publications).

Doğan, M. (2012). "Kerem ile Aslı" hikâyesinde yer alan halk edebiyatı motifleri *(folkloric motifs found in the story "Kerem and Aslı). Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, (International Journal of Social and Economic Sciences), 2* (1) 15-17.

Duymaz, A. (2014). 120. yılında hikâyesi araştırmaları tarihine bir bakış (A look at the history of story research in its 120th year. *Akademik Kaynak Dergisi (Academic Source Journal), 2*(3), 1-23.

Düzgün, D. (2018). Sözlü gelenekteki âşık tarzı halk hikâyelerinin yapısı (*The structure of minstrel-style folk tales in the oral tradition). Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (Atatürk University Faculty of Letters Journal)* 61, 255-271.

Erkaya, M. E. (2020). *İlim irfan yazıları –I (peygamber kıssaları) [Science and wisdom writings – I (Prophetic stories)]* İlahiyat Yayınları (İlahiyat Publications).

Günay, U. T. (2015) *Türklerin tarihi geçmişten geleceğe (The history of the Turks from past to future).* Akçağ Yayınları (Akçağ Publication).

Güvenç, A. Ö. (2022). Halk hikâyelerinin İşlevleri (The functions of folk tales), *Turcology Research, (73),* 57-83. https://doi.org/10.54614/JTRI.2022.4580

Mahmûd, H. (2013*). Kısas-ı Enbiyâ. (peygamber kıssaları) [Kisās al-Anbiyā' (Stories of the Prophets)].* Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları (Publications of the Turkish Manuscripts Institution).

Karagöz, İ. (2018). *Ayet ve hadislerden seçme dualar (Selected prayers from verses and hadiths). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları* (Publications of the Presidency of Religious Affairs).

Kaya, D. (2021). Meddah ve gerçekçi halk hikâyeleri (Meddah and realistic folk tales). Doğu Kütüphanesi (Eastern Library).

Köprülü, M. F. (2004). *Saz şairleri I-V (Bard poets ı–v).* Akçağ Yayınları (Akçağ Publication).

Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü (Encyclopedic dictionary of divan poetry).* Kapı Yayınları (Kapı Publications).

Sakaoğlu, S. & Duymaz, A. (1996). *Hurşit ile Mahmihri hikâyesi (The Story of Hurşit and Mahmihri).* Kültür Bakanlığı Yayınları (*Publications of the Ministry of Culture).*

Sakaoğlu, S. (2024). Asuman İle Zeycan Hikâyesi I (Giriş- Kaynaklar - Metin) [The Story of Asuman and Zeycan I (Introduction – Sources – Text)]. *Edebiyat ve Beşeri Bilimler Dergisi, (5),* 51-81

Sav, E. (1974*). Halk hikâyeleri (Folk tales).* İş Bankası Kültür Yayınları (İş Bankası Cultural Publications).

Şenocak, E. & Çağır, L. Y. (2024), Türk halk hikâyelerinde dua motifi (The Prayer Motif in Turkish Folk Tales). *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi (Motif Academy Journal of Folklore) 17(46),* 141-149. https://doi.org/10.12981/mahder.1456843

Toprak, A. (2023). *Erbaalı âşık Hosanî. (hayatı-sanatı-şiirleri) [Erbaalı âşık Hosanî. (His life, art, and poems)].* Berikan Yayınevi (Berikan Publication).

Türkmen, F. (2018). *Âşık garip hikâyesi (the story of Âşık Garip).* Akçağ Yayınları (Akçağ Publication).

Türkmen, F. (2022). Kerem ile Aslı hikâyesi (The story of Kerem and Aslı) *İslam ansiklopedisi (Encyclopedia of Islam) (25),* s. 283-284.

Yalçınkaya, F. (2021). Türk masallarındaki kutsal su motifi: Abıhayat (The sacred water motif in Turkish fairy tales: The water of life), *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi (International Journal of Uyghur Studies) (18),* 62-70. https://doi.org/10.46400/uygur.1004874

Yazıcı, H. (1998), Hikâye (Story), *İslam Ansiklopedisi (Encyclopedia of Islam) cilt 17*. s. 479-485.

Yılmaz, T. (2011). *Âşıklardan halk hikâyeleri (Folk tales from minstrels).* Eğiten Kitap (Educational Book).

Yılmaz, S. S. (2023). Türk halk hikâyeciliği geleneğinde gündeşlioğlu ve sivaslı âşık Emanetî anlatması (The narrative of Gündeşlioğlu and Sivaslı Aşık Emanetî in the Turkish folk story tradition), *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi (Academic Journal of Language and Literature) (7),* 2658-2697. https://doi.org/10.34083/akaded.1376303